

Z DĚJIN VESELÍČKA A BILINY

BILINA, PRVNÍ PÍSEMNÁ ZMÍNKA

Nejstarší dokument, v němž se psalo o naší Bilině, který se zachoval do současnosti, je z roku 1215. Na úvod knížky o historii obce Veselíčko, tedy vesnic Veselíčko a Bilina, se potěšte i vy přepisem a překladem této listiny. Snímek originálu této listiny je v úvodu obrazové přílohy.

Z latiny přeložil a komentářem opatřil Jiří Pešta.

1215, 6. ledna, Praha

Regest: Český král Přemysl Otakar I. potvrzuje milevskému klášteru vlastnictví vsi Bilina, Porešín a části vsi Zběšičky, jež kdysi dal řečenému klášteru do zástavy za 60 hřiven stříbra.

Ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. Přemysl,¹ s přispěním Boží milosti král český. Budiž známo všem našim věrným přítomným i budoucím, že jsme před přemnohými lety za zprostředkování vznešených mužů, totiž olomouckého biskupa Roberta,² komorníka Černína³ a jeho bratra Držislava,⁴ zastavili milevskému opatovi⁵ za šedesát hřiven stříbra dvě vsi, z nichž

se jedna nazývá Belin⁶ a druhá Pozretin,⁷ a ve třetí, jež se nazývá Kdessici,⁸ tu část, jež nám náležela. Přitom jsme do rukou těch, jež jsme zmínili, složili přísahu v tomto způsobu: nebudou-li ty peníze splaceny v dohodnutém termínu, totiž o svátku svatého Václava, jenž se tehdy blížil, ať poté tyto vsi zůstanou navěky tomu kostelu, a to jak pro ten dluh, tak i pro spásu naší duše. Kteréžto vsi námi zastavené z královské moci tomu kostelu potvrzujeme a nařizujeme, aby je pokojně vlastnil. Aby pak toto darování našeho vlastnického práva zůstalo pevné a neporušené, přikázali jsme sepsat tuto listinu a potvrdit ji naši i královninou pečeti. Dáno v Praze na den Zjevení Páně rukou notáře Anselma na počátku léta Páně tisícího dvoustého patnáctého, roku pak sedmnáctého království pana Přemysla. Ať je stížen klatbou každý, kdo by toto porušil.

Poznámka:

K vlastní zástavě řečených vsí milevskému klášteru došlo podle listiny „před přemnohými lety“ (*ante annos quam plures*). Přibližné datum této zástavy můžeme blíže datovat podle zmínky o komorníku Černínovi, jenž byl jedním z prostředníků. Podle některých autorů zastával Černín tento úřad přibližně v letech 1205–1211,⁹ podle historiků

1 Přemysl Otakar I., vládl od 6. 12. 1197, českým králem v letech 1198–1230.

2 Robert, za olomouckého biskupa zvolen po 6. říjnu 1201, vysvěcen 21. dubna 1202, rezignoval v lednu 1240.

3 Komorník Černín, jenž tento úřad získal zřejmě v roce 1202 a držel jej až do roku 1212.

4 Držislav (též Drslav), bratr Černínův, poprvé zmiňován ve dvou listinách Přemysla Otakara I., z nichž jedna byla vydána v roce 1205 a druhá někdy mezi lety 1202–1207.

5 Milevský opat Jarloch (Gerlach).

6 Bilina, ves 8 km jižně od Milevska.

7 Zřejmě Porešín, ves 10 km severoseverovýchodně od Milevska. Podle méně pravděpodobného výkladu některých historiků (Gustav Friedrich, Jiří Kuthan aj.) by také mohlo jít o zaniklou ves „Pozretín“ nalézající se někde v okolí Bernartic.

8 Zběšičky, ves 8 km jihovýchodně od Milevska. Část historiků (Karel Dolista, Jiří Kuthan, Jarmila Kubelková aj.) ztotožnila ves „Kdessici“ se Zběšicemi. My se přidrželi starších závěrů Augusta Sedláčka a Antonína Profouse, kteří tuto ves (podle našeho názoru mnohem přesvědčivěji) určili jako Zběšičky.

9 Např. Kalista, Zdeněk: *Královský komoří Černín 1197–1212*. Časopis Společnosti přátel starožitností československých, 36, 1928, s. 49–61.

Václava Novotného¹⁰ a Josefa Žemličky¹¹ jej získal zřejmě již v roce 1202 a držel až do roku 1212. Někdy v této době také došlo k oné zástavě, podle zmínky o přemnohých letech to bylo spíše v počátcích Černínova komornického úřadu. I z toho lze soudit, že Bilina musela existovat již ve 12. století.

Měděná žebra v Milevském muzeu.

VESELÍČKO A BILINA, STRÍPKY Z HISTORIE

Doba bronzová

Při rozšiřování silnice mezi Veselíčkem a Bilinou v první polovině třicátých let minulého století objevili dělníci depot měděných žeber¹². Byla to surovina pro výrobu různých nástrojů, dopravovaná k nám nejspíše z Alp na přelomu starší a střední doby bronzové (okolo 1500 let př. n. l.). Žebra byla uložena ve velké keramické nádobě,

zdobené na podhrdlí plastickou lištou s důlky. Bohužel byla žebra po nálezů rozptýlena do různých míst. Snad jich bylo původně 32. Do Milevského muzea se postupně podařilo soustředit 26 celých či ve zlomcích a Národní muzeum v Praze vlastní čtyři kusy. Místo nálezů je poblíž kamenného kříže, který je na levé straně při cestě z Veselíčka do Biliny na katastru obce Bilina. Nález není důkazem o osídlení tohoto území před třemi až čtyřmi tisíci let, jen dokládá, že se zde v té době pohybovali lidé.¹³

Milevské klášterství

Panství milevského kláštera v době svého největšího rozmachu, tedy ve 13. a 14. století, zahrnovalo více jak 60 vesnic. Mohlo mezi nimi být i Veselé, tak se totiž Veselíčko původně jmenovalo. A byla mezi nimi zcela určitě Bilina, kterou král Přemysl Otakar I. věnoval milevskému klášteru již 6. ledna 1215.

Rožmberkové

Milevský klášter dne 23. dubna 1420 dobyli husité a tím také skončilo panování premonstrátů nad našimi vesnicemi. Řadu vsí milevského panství poté král Zikmund rozdál coby zástavy svým věrným přívržencům. Na centrální část panství v čele s Milevskem si největší nároky činil **Oldřich II. z Rožmberka**, jenž ji také posléze získal. Podle Karla Dolisty k tomu fakticky došlo již v roce 1420, podle Jiřího Pešty až v roce 1431, kdy Oldřich také převzal hrad Zvíkov s celým zvíkovským panstvím. Pešta také podle zmínek v několika pramenech dovozuje, že tuto část mile-

10 Novotný, Václav: *České dějiny I/3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197–1253)*. Praha 1928, s. 601.

11 Žemlička, Josef: *Přemysl Otakar I.* Praha 1990, s. 269.

12 Pokud byla tato žebra platidlem, nazývala se hřivnami.

13 Fröhlich, Jiří: *Písecko v zrcadle archeologie*. Písek 1997.

Erb Rožmberků.

vskeho klášterství, kterou král Zikmund nezastavil jiným držitelům, zřejmě mezi léty 1420–1431 spravovali zvikovští královští purkrabí. Navzdory faktické držbě ale Oldřich oficiální listinu na zástavní vlastnictví hradu Zvíkova a milevského kláštera obdržel od císaře Zikmunda až 19. října 1437.¹⁴ Od jeho doby tak byly osudy zvikovského panství společně se zastaveným milevským klášterstvím a naše vesnice se až do roku 1473 staly součástí rožmberského dominia – državy pánů z Rožmberka, největšího a nejkompaktnějšího feudálního panství v českém státě.

Zajímavá je pro nás informace ze zvikovských stavebních účtů. Na přestavbě hradu Zvíkov pracovali totiž také řemeslníci z našich vesnic. V roce 1471 to byli tesaři Oneš z Biliny a Jan z Biliny. Oneš na Zvíkově pracoval 4 dny a dostal za to 4 groše české a zcela stejné to bylo i u Jana. Jejich výplata byla zapsána do účtu na svatého Jiří, což bylo v roce 1471 o den dříve než dnes, tedy 23. dubna.

V roce 1472 se ujal vlády nad rožmberským panstvím **Jindřich V. z Rožmberka** (* 25. 6. 1456, † 21. 5. 1489). Ten převzal panství se značnými dluhy, které nakonec vyřešil prodejem klášterství milevského, hradu Zvíkova s panstvím a některých svých dalších majetků Bohuslavu ze Švamberka. Prodej se uskutečnil 28. září 1473. Václav Bře-

zan byl přesvědčen, že: „Bohuslav byl pán, jemuž tehda málo rovných. Jsa nábožný, dobrotivý a spravedlivý, vychoval tak své syny i vnuky. A tak se uhostil na Zvíkově rod pravé staročeské poctivosti a poněvadž neméně umění jako ctnost milovali, lze říci, že měl Zvíkov za nich svůj zlatý věk.“¹⁵ Jindřich V. z Rožmberka byl v době prodeje sedmnáctiletý, navíc duševně a rozumově nebyl zcela v pořádku. Proto se již v roce 1475 pro zdravotní nedostatečnost vzdal vladařství. Pokud uvážíme, že byl Bohuslav ze Švamberka manželem Ludmily z Rožmberka, sestry Jindřichova otce a poručíkem samotného Jindřicha, mohlo by se zdát, že dovedně využil svoje postavení v rodině Rožmberků k zisku majetků. Všechny doklady však svědčí o tom, že to byla přátelská pomoc Rožmberkům v jejich finanční tísní, a že vztahy Švamberků a Rožmberků byly nadstandardně přátelské.

Švamberkové

Bohuslav ze Švamberka rozšířil v roce 1473 svoje dosavadní panství Bor, Krasíkov o zástavní držení panství Zvíkov a klášterství Milevsko.

Teprve z této doby máme první písemnou zmínku o Veselském rybníku, tedy o Veselí (Veselíčku), a to když dne 19. února 1477 psal Jan z Trnové, hejtman na Zvíkově, panu Bohuslavu ze Švamberka: „Urozenému pánu, panu Bohuslawowi z Švamberka, nejjasn. Uherského a Českého krále najw.

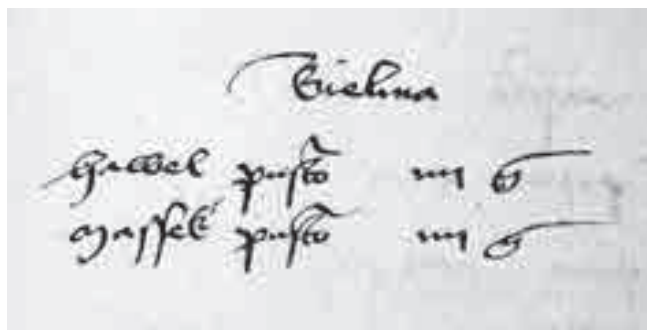

Erb Švamberků.

14 Pešta, Jiří: Dodatky k rožmberskému listině pro léta 1437–1472. In: Sborník archivních prací, 56, 2006, č. 2, s. 417–507, kde je rovněž shrnutí starší literatury a pramenů.

15 Zíbrt, Čeněk: Z dějin zámku a panství Zvíkova. II. V. Březana soupis Švamberského archivu na Zvíkově z r. 1616–7. Praha 1908.

Haitmanu wŝech zemí králowstwíe Českého na JKM miéŝtĕ a najw. hofmistru králowstwíe Českého, pánu mému milostiwému. ... Také pane milý! Rač WM wĕděti, že na wŝech rybnících kázal sem z prwupočátku prolubně sekati, i děkujíc milému pánu bohu newidĕti nic, by co k prolubniem ŝlo, a woda jest velmi čistá; a tak mám za to bohdá, žeť rybám nic nebude. Krom na Weselském rybníku, tu sú k prolubním ŝli kapři i plod, i kázal sem skrze wŝecken rybník prolubně prosekati, a na bocech také

Takto byla Bilina zapsána v rejstříku nedoplatků roboty z obvodu panství Zvíkov a Milevsko v roce 1488.

nĕkoliko prolubní, a čepem sem kázal hnúti maličko, že nĕco málo wody z nich jde neŝkodně. I když se ty prohlubně zdĕlaly, i hned ryby odeŝly, že sme žádne nemohli potom u prohlubní widĕti. A nechal sem Jana Pĕŝého tu wíec než tayden, že toho pilen byl a nedal zamrznúti, i tak mám za to buohdá, že těm rybám nic nebude, že jest woda čistá; a že sú prwé nikdy w něm ryby nezmiaraly, tak mě zprawují... “¹⁶

16 Palacký, František (ed.): Dopisy Zwjkowské od r. 1458 do 1477. Archiv český 1, Praha 1840, s. 239–240, ě. 24.

Dalším dokumentem zachovaným v archivech, kde se poprvé píše přímo o Veselíčku, ale také o Křižanovu, Branických¹⁷, Stehlovicích a dalších vesnicích z okolí, je „Rejstřík nedoplatků roboty z obvodu zvíkovského a milevského panství z roku 1488“, nazývaný „robotní registra zvíkovská“. Podle tohoto registru odpovídá odpracovaná robota v roce 1488 ve Veselíčku 5,5 osedlým lánům (osedlých mohlo být ve Veselíčku víc, protože zaplacená robota není v tomto registru evidovaná) a 2,5 pustým lánům. V Bilině byly v roce 1488 dva pusté lány (statky Hawel a Massek), v Křižanově žádný. V tomto roce patřily naše vesnice pod správu na Zvíkově.¹⁸

Po smrti Bohuslava ze Švamberka (+ 1490) se majetku ujal jeho jediný žijící syn, mladší syn z druhého manželství, **Jindřich ze Švamberka**. Z jeho doby pochází zpráva o slovení „nového Křižanovského rybníka“ zapsaná v rybničním rejstříku z roku 1495. Porybný píše:

„Ryby prodané čber po 2 kopách [grošů] 12 denárech. Rok do sv. Jiří.

Item vylovil jsem opět feria II. ante Galli [12. 10. 1495] 17 kop toho prostředního plodu a vsadil jsem jej do Veselského rybníka.

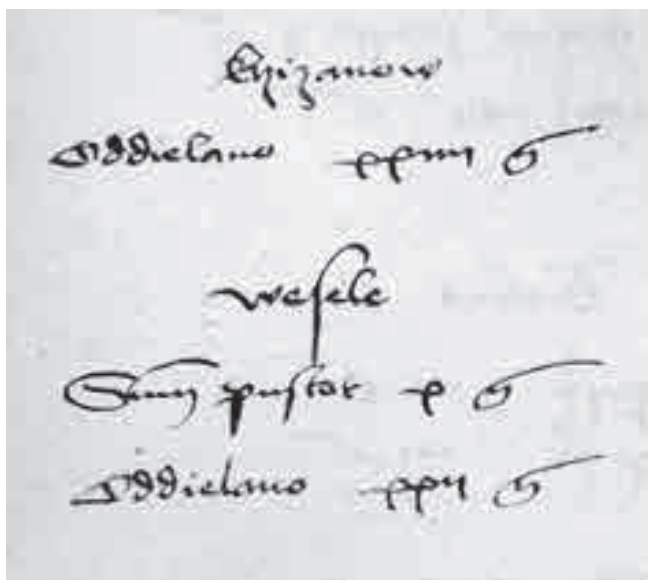
17 Poznámka Jiřího Pešty: Branice slavily v roce 2006 sedm set let a je pravda, že ve dvou listinách ze 17. března 1306 a 2. června 1306 je opravdu zmínována jakási vesnice „Branicz“ patřící želivskému klášteru a v listině ze 17. března 1306 dokonce jako jeden z devíti svědků vystupuje milevský opat. To ovšem neznamená, že jde o Branice u Milevska. V listině ze 17. března 1306 je totiž výslovně řečeno, že jde o „Branicz in Moravia“. Jde tudíž o ves moravskou, konkrétně se jedná o Nové Bránice u Ivančic. Milevský opat pak v listině vystupuje jako svědek pouze proto, že tyto Branice náležely premonstrátskému rádu. Ne však klášteru v Milevsku, ale v Želivi.

18 Pešta, Jiří: *Tak zvaná robotní registra zvíkovská z roku 1488. Rozbor a edice pramene*. Archivum Trebonense, 2011, s. 153–173.

Item vylovil jsem opět feria III. ante Galli [13. 10. 1495] třítletého prostředního plodu 11 kop a vsadil sem jej do Veselského rybníka.

S prostředního plodu dvouletého 27 kop.“

Do Veselského rybníka tedy bylo nasazeno celkem 56 kop neboli 3360 kusů násady. O velikosti „čberu“, v němž se

Takto byl Křižanov a Veselíčko, ještě jako Wesele, zapsán v rejstříku nedoplatků roboty z obvodu panství Zvíkov a Milevsko v roce 1488.

ryby prodávaly, se můžeme jen dohadovat. V přepočtu se totiž mohl pohybovat zhruba od 50 do 80 litrů.

O Veselském rybníku píše také kronikář Václav Březan: „registra a paměti o slovení rybníků léta 1501 Reykovského,

Ostrovského a Veselského, džber kaprův prodáván po půl druhé kopě míšenské a čekáno až do roku a vědro drůbeže po 10 gr.“¹⁹

Z knihy zvíkovských účtů z roku 1504/5 je zřejmé, že Bilina, Veselíčko i Křižanov patřily ke stehlovickému úřadu (neboli rychtě) na milevském panství. Tamní osedlí tedy podléhali rychtáři ve Stehlovicích. Vrchní správa, kam byly odváděny jejich poddanské platy, se nalézala na Zvíkově.

Roku 1504/5 užíval ve Veselíčku Jakubec pusté grundy Súhradovský (jednolánový), Těšicův (jednolánový) a čtvrt lánu z poustky Kropáčovské. Vaněk z Jestřebic měl v nájmu blíže neurčený pustý jednolánový grunt, Brychatý Swatkoc (Břichatý ze Svatkovic?) užíval půl lánu z pustého gruntu Kropáčovského a Martin měl v nájmu pustý jednolánový Jírův grunt. Všichni své nájemné zvíkovské vrchnosti zaplatili. V tomto kalendářním roce tak bylo ve Veselíčku pronajato celkem 4,75 pustých lánů a také mohly tady být ještě další pozemky nepronajaté. Mezi lety 1488 a 1504 tedy ve Veselíčku došlo k nějaké události, v jejímž důsledku se rapidně zvýšil počet pustých/opuštěných gruntů. V Bilině se nalézal pustý jednolánový grunt Havlův, který užívala tamní obec. Za to platila zvíkovské vrchnosti roční nájem 78 grošů míšeňských. V Bilině byl toho roku ještě pustý grunt Maškův, který ale pronajat nebyl, protože se neobjevuje ve výkazu nájmu z pustot.

Podle knihy zvíkovských účtů písaře Jana Bílého byly ve Veselíčku v letech 1514/15 pronajaty tytéž pusté grundy jako před deseti lety (stejná byla i jejich výměra – 4,75 lánu). Kromě Jakubce, který nyní užíval jen pustý grunt

¹⁹ Březan Václav: Registra Švaberská, skupina knih university Pražské XVII C14 fol. 102.

Těšicův a čtvrt lánů z poustky Kropáčovské, se objevují i noví nájemci: Oneš, Bartoš, Jetřich a Kouba. V knize je několikrát zmíněn i Křižanov, ale Bilina v knize zapsána není. Naše vesnice jsou ještě v roce 1505 zapsány pod stehlovickou rychtou, v roce 1515 již pod rychtou branickou, ale bez Biliny²⁰. Je zřejmé, že po roce 1505 byla rychta přesunuta ze Stehlovic do Braníc.¹⁸

V registru z roku 1514/15 i v dalších dokladech od roku 1488 do roku 1544 je Veselíčko ještě zapisované jako Wesele nebo Weselee a je zřejmé, že se v těch dobách nazývalo Veselé. V roce 1575 je zapisováno jako Veselí a víme, že od roku 1630 to bylo Veselíčko.

Jindřich ze Švamberka byl bezdětný, a proto již za svého života zapojoval do řízení panství svých šest synovců, synů svého bratra Hynka († 10. 7. 1489). Správu panství mezi ně rozdělával a pokud byla některá část menší, tak do ní zařazoval vesnice odjinud. Tak se stalo, že Bilina je uváděna s několika dalšími vesnicemi panství Zvíkovského ve správě panství Orlického.²¹ To koupil synovec Jindřichův Kryštof od Václava Zmrzlíka ze Svojšína 4. října 1519. Kryštof byl v nakupech aktivní, mimo jiné koupil také v roce 1527 Bechyni.

Jindřicha († 17. 1. 1523) přežili jen dva jeho synovci. Zmiňovaný Kryštof, který je uváděn jako zakladatel zvíkovské větve rodu Švamberků a držitel panství Zvíkov, Orlík, Krasíkov, Bechyně, klášterství Milevsko a dalších majetků, a jeho bratr Jan, který je zakladatelem borské větve Švamberků.

Kryštof měl šest synů a po jeho smrti († 9. ledna 1534) se správu majetků ujal nejstarší z nich, Jindřich. Ten se ale nakonec se svými sourozenci 23. července 1540 dohodl, že si majetek rozdělí. Jindřichovi († 14. 1. 1574) zůstal Zvíkov, Janovi († 12. 1. 1559) připadlo milevské klášterství, Bohuslavovi († 3. 12. 1552) panství Orlík, Ratmír († 3. 4. 1546) dostal panství Krasíkov (Švamberk) a nezletilí Václav († 9. 12. 1562) a Zdeněk († 1553) si rozdělili Bechyni. Je zřejmé, že po tomto dělení v roce 1540 byly naše vesnice, Veselíčko a Bilina, ve správě **Jindřicha** na Zvíkově. V roce 1543 zničil hrad Krasíkov požár, což byl asi důvod, proč již v roce 1544 směnil Ratmír panství Krasíkov s Jindřichem za polovinu Zvíkova. Ratmír je zapsán v tomto roce v berním rejstříku zvíkovském jako majitel vesnic patřících pod branickou rychtu. Pod tuto rychtu patřily vesnice Branice, Stehlovice, Jetětice, Bojenice, Srlín, Rukáveč, Makov, Křižanov, dva mlynáři, Okrouhlá a obě naše vesnice – „Vesele“ a Bilina. Když Ratmír v roce 1546 zemřel, tak si jeho majetek rozdělili na čtyři díly bratři Jan, Bohuslav, Václav a Zdeněk, tedy bez Jindřicha. V roce 1549 koupil Jindřich od Václava na Bechyni několik vesnic, mezi nimi je jmenovaná také Bilina. Snad se dostala do majetku Václava dědictvím po Ratmírovi v roce 1546 a Veselíčko bylo v majetku Jana na Milevsku. Jan sídlil na tvrzi v Květově a byl jediný z bratrů, který zanechal potomky, Kryštofa (* 1538, † 1582) a Hynka. V roce 1569 prodali zbylí zvíkovští Švamberkové, tj. Jindřich starší a jeho synovci Kryštof a Hynek, bechyňské panství Petru Vokovi z Rožmberka. V témže roce předal Jindřich svým synovcům vedle Milevska i Orlík, který začal Kryštof zvelebovat, zatímco na Milevsku zůstal Hynek. Dne 25. června 1570 Hynek zemřel a 14. ledna 1574 zemřel

20 V Bilině zřejmě nebyly pronajaté pustoty.

21 Zibrť, Čeněk: Z dějin zámku a panství Zvíkova, Praha 1908, str. 125.

také Jindřich, nejstarší a poslední žijící ze šesti sourozenců, kteří si v roce 1540 rodový majetek rozdělili. Kryštof, syn Janův, tak zůstal jediným univerzálním dědicem zvíkovské rodové větve švamberského majetku.²²

K této generaci Švamberků několik poznámek. Především všech šest synů Kryštofa staršího spolu až nezvykle dobře vycházelo, a je s podivem, že se to týká i jejich žen. Dobré vztahy měli i se svými sedmi sestrami, většinou dcerami jejich otce z druhého manželství. Především Jindřich zastával ve státě významné funkce, byl zemským sudím, pak nejvyšším sudím dvorským, hejtmanem Bechyňského kraje, pak Prácheňského kraje aj. Známy byl jeho chov koňů a chrtů. V neposlední řadě hýřil stavebními aktivitami především na Zvíkově. V padesátých letech se dostal do popředí jeho bratr Jan, který byl rovněž nejvyšším dvorským sudím. Hejtmanem byl i Václav na Bechyni. Oba synové Janovi, Hynek a Kryštof, se zúčastnili válek proti Turkům. Švamberkové patřili v té době k nejvýznamnějším panským rodům a podle berních rejstříků z roku 1557 byli šestým nejbohatším rodem v Čechách (Po Rožmbercích, Pernštejnech, Lobkovicích, pánech z Hradce a rodu Šliků.)

Císař Maximilián II. měl nedostatek peněz, a tak začátkem roku 1574 vybídl Kryštofa, aby zápisná panství Zvíkov a Milevsko koupil dědičně. Kryštof využil příležitosti a na císařovu nabídku přistoupil.

Císař nechal před prodejem zastavené zvíkovské a milevské panství ocenit. Bylo tak pořízeno pošacování (neboli taxa) obou panství, v němž byly u jednotlivých městeček

a vsí uvedeny celkové počty osedlých i jejich roční povinnosti vůči vrchnosti. Bilina, Křižanov a Veselíčko jsou uvedeny u panství zvíkovského a milevského. Zběšičky také, ale jsou opatřeny poznámkou, že je dříve držel opat milevského kláštera²³, který je později postoupil otci Kryštofa II., neboli Janu staršímu ze Švamberka, pánu na Milevsku v letech 1540–1559. V tomto pošacování je mimo jiné uvedeno v Bilině 6 osedlých statků, v Křižanově 7, ve Zběšičkách 5 a ve Veselíčku pouze dva osedlé statky. Komisaři podali dne 4. října 1574 zprávu o celém pošacování a stanovili celkovou sumu za statek na 47.993 kop 32 grošů českých. Jednání o platbách se protahovala, a tak teprve 14. září 1575 císař Maximilián II. vydal pokyn k zápisu smlouvy do desek zemských.

Aby mohl Kryštof ze Švamberka zaplatit kupní cenu císaři Maximiliánovi ve stanovených termínech, odprodával postupně některé vesnice různým zájemcům z řad rytířů a zemanů. Celkem prodal 66 vesnic celých, osm vsí zčásti a dva dvory. Dne 1. prosince 1575 tak prodal od panství zvíkovsko-milevského Veselí, Křižanov a Bilinu (celé vsi) a ve Zběšičkách, co tam měl, spolu s vesnicemi Kluky a Březi za 3.670 kop grošů českých panu Bohuslavu rytíři Kalenicovi z Kalenic na Chřešřovicích.

Před sepsáním trhové smlouvy nechal Kryštof vesnice znovu ocenit. „Pošacování“ uvádí ve Veselí (Veselíčku) v roce 1575 čtyři osedlé selské statky a rybník.

22 Jánský, Jiří: Páni ze Švamberka, Nakladatelství Českého lesa, Domažlice 2006.

23 Poznámka Jiřího Pešty: Milevským opatům byla za krále Ladislava Pohrobka – přibližně kolem roku 1457 – vrácena do osobního užívání část milevského panství, pár vesnic okolo Milevska, klášterní dvůr, pivovar ... Jak vidno, mezi tímto majetkem se nalézaly i Zběšičky, které pak někdy mezi lety 1540–1559 získal Jan starší ze Švamberka. Zřejmě je míněn rok 1543, kdy milevský opat Jan pronajal zmíněnému Švamberkovi klášterní majetek.

Každý z těchto statků měl roční daňovou povinnost 30 grošů na svatého Jiří (svatojiřský ourok²⁴), 30 grošů na sv. Havla (svatohavelský ourok), 30 grošů berně vánoční a 6 denárů²⁵ podýmného za komín v domě. Další povinností byly 4 dny roboty a odvod 30 vajec, 2 slepic a 2 sýrů. Ve Veselíčku je u každého ze čtyř statků připsán peněžní plat 38 grošů za pronájem „pustého“. Je tedy zřejmé, že v té době byly ve Veselíčku ještě pusté statky, jejichž pozemky měli v nájmu stávající sedláci. V Bilině bylo v té době šest osedlých statků. Platby z nich byly ale jiné než ve Veselíčku. Svatojiřský a svatohavelský ourok byl po dvanácti groších, vánoční berně žádná. Podýmné, robota a naturální odvody vajec, slepic a sýrů byly stejné jako ve Veselíčku. Snížené ouroky a berně byly nahrazeny povinností odvodu dvanácti džberů žita a dvanácti džberů ovsu.²⁶ Také v Bilině platili ze dvou statků (Aubesta a Šerha) za pronájem „pustého“ 38 grošů. V ocenění jsou ve Veselíčku statky: Mikuláš na Svatkovie, Petr Svatkovic, Jíra Temovec a Anna vdova. V Bilině jsou statky: Vojtěch Aubesta, Mathias Blehů, Podroužek, Šerha, Michal a Vlk. V Křižanově bylo sedm statků se stejnými platy a povinnostmi jako v Bilině. Byly to statky: Mach na Maškovo, Jan Kmochů, Václav Polodne, Michal, Vavrouš, Vávra na Bostekovic a Jíra. Jíra platil navíc dvakrát 12 grošů z pronájmu pustého. Ze smlouvy, tak jak je zapsaná v zemských deskách (DZV 62, fol. G18), vyplývá, že Veselíčko se jmenovalo ještě Veselí, že Prachovský rybník byl ještě Křižanovský a snad je zajímavé, že hospody

byly v té době jen v Křižanově a v Klukách, ve Veselíčku žádná.

Kryštof prodejem přibližně poloviny koupených panství utřzil 48.345½ kopy grošů českých, tedy získal tolik peněz, že mohl zaplatit celý dluh císaři Maxmiliánovi II. za obě celá panství. Tady je asi možné hledat rozdíl mezi pošacováním císařským, kde byly ve Veselíčku pouze dva osedlé statky, a pošacováním Kryštofa, kde jsou čtyři osedlé. Na tomto prodeji vydělali asi i další. Císařské pošacování provádělo šest komisářů, z nichž dva později od Kryštofa části panství odkoupili. Byl to především Bernard Hodějovský z Hodějova, který 24. února 1581 koupil od Kryštofa téměř celé milevské panství (21 vesnic a klášter), a Bohuslav Kalenice z Kalenic, který koupil šest vesnic. Kryštof těmito prodeji řešil také minulé dluhy. Vesnice Křižanov s rybníkem, Gdešice (Zběšičky) a Veselí byly zastaveny od roku 1570 paní Anně Kalenicové z Mitrovic na Chřešřovicích za 1.045 kop grošů českých. Jak víme, byla to manželka Bohuslava Kalenice.

Kalenicové

Bohuslav Kalenice byl ukázkou velice obratného hospodáře, který za svůj život významně rozmnožil majetek. Jeho otec Jan „starší“ z Kalenic koupil už roku 1558 od Johanky Radkovcové z Mirovic za 500 kop grošů českých polovinu chřešřovického panství. Majitelkou druhé poloviny (včetně chřešřovického pivovaru) byla Johanna sestra Anna Radkovcová. Ta se provdala za Janova syna, zmiňovaného Bohuslava, a dne 2. 6. 1572 od Jana, tedy od svého tchána, odkoupila za dvojnásobek původní

24 Oukok – daň placená za pronájem gruntu.

25 1 groš míšenský = 7 denárů, 1 groš český = 14 denárů.

26 1 džber = 52,312 litrů.

ceny (tj. za 1.000 kop grošů českých) původní sestřin podíl. Celé panství spolu se svým ostatním majetkem mladšímu manželovi odkázala. Ten se tak stal zakladatelem rodové linie, označované podle sídelní tvrze jako „chřešřtovicá“. Bohuslav byl královský úředník při zemských deskách. Byl také vrchním lovcím – Jägermeisterem – u Petra Voka z Rožmberka a o jeho movitosti svědčí mimo jiné i to, že byl jeho věřitelem, tedy půjčoval mu peníze. Další rozšiřování panství umožnil Bohuslavovi druhý sňatek (1592), s Marjánou (Marie Anna), rozenou Tetourovou z Tetova (+ 1602), vdovou po Kryštofu Rabenhauptovi ze Suché.

O novém majiteli Veselí se ve svém popisu švamberského zvikovského archivu, jenž byl pořízen v letech 1616–1617, zmiňuje i Václav Březan. Zasloužilému archiváři Březanovi se patrně nelíbilo, že Bohuslav Kalenice chtěl na Stehlovických a Branických získat jejich grunty:

„Sousedů ze vsi Stehlovic a Branic suplikací túžebné, kterak by jim do jejich gruntův Bohuslav Kalenice vkládati se a o ně je připraviti chtěl, jim k nenabytí škodě a ublížení. Jedna k Jeho Milosti pánu Kryštofovi ze Švamberka a druhá Oldřichovi Želízskovi, úředníku páně podaná.“

V kronice obce Veselíčko o čtyři sta let později je zapsáno, že Bohuslav brzy po roce 1575 sloučil ve Veselí (Veselíčko)

Erb Kalenických z Wunschwitzovy rodopisné sbírky (NA Praha).

oba osedlé statky, Tomšův (jeden a půl lánu) a Šerhův (jeden lán), stávající v místě dnešního statku a mlýna, v jeden panský dvůr. Ke dvoru připojil i statky neosedlé. Doklad o tomto sloučení byl prý na bernartické faře. Šlo o to, že z panského statku se neplatily desátky, ale ze selských statků ano. Několik desítek let po tomto sloučení se bernartický farář domáhal desátků z panského statku ve Veselíčku s tím, že to jsou vlastně selské statky. Spor byl urovnán až za Jošta Wolfa ze Schwarzenwolffu v roce 1675, kdy tento majitel Veselíčka zaplatil bernartickému faráři Adamu Noveskému 50 zlatých a úrok „per 3 zlaté“. Věřme kronice, že

před rokem 1600 zůstaly ve Veselí pouze dva statky osedlé a ostatní byly pusté. Je nepochybné, že Bohuslav Kalenice zrušením selských, tedy rustikálních, statků založil ve Veselíčku jeden panský dominikální statek a vytvořil tím podmínky pro vznik nového panského sídla.

Bohuslav Kalenice měl čtyři syny – Jana, Oldřicha, Bohuslava a Jáchyma. Rodopisné sbírky uvádí i tři dcery – Ludmilu, Markétu a Kateřinu. Po jeho smrti v roce 1600 si synové rozdělili majetek tak, že Oldřich (+ 23. 2. 1619) obdržel Chřešřtovice a Bohuslav dostal Veselí (Veselíčko), Křižanov, Bilinu a Zběšičky. Jan sídlil na Škvoreticích, byl z dědictví vypořádán již v roce 1592 penězi a navíc dostal dům v Praze ve Spálené ulici. Václav Kočka v knize „Dějiny

vsí Chřešřovice“ uvádí o Jáchymovi: „Chřešřovice ujal Oldřich se svým svěřencem Jáchymem. ... druhý díl Chřešřovic náležel choromyslnému Jáchymovi, který zemřel roku 1609 ve Zruči.“ Sedláček²⁷ naopak tvrdí, že Jáchym odešel s Bohuslavem do Veselíčka. Kočka se v jedné věci mýlí, v roce 1609 zemřel ve Zruči sice Jáchym Kalenice z Kalenic, ale to byl bratr Bohuslava Kalenice staršího, tedy strýc zdejšího Jáchyma. Možná má pravdu v tom, že byl Jáchym choromyslný a zůstal s Oldřichem v Chřešřovicích, tak jak to určil jejich otec v testamentu. Podle rodopisných sbírek, uložených v Národním archivu, Jáchym zemřel v roce 1621.

Do roku 1600 bylo Veselí (Veselíčko), Bilina, Křižanov a Zběšičky vždy součástí nějakého velkého nebo alespoň většího panství. V roce 1600 přišel do našich vesnic nový majitel, **Bohuslav Kalenice mladší**, vytvořil z těchto vesnic panství a Veselí zvolil jako svoje sídelní místo. Bohuslav se od té doby nechal titulovat jako Kalenice z Kalenic na Veselí.

Bohuslav hospodařil na panství Veselí (Veselíčko) a v roce 1610 si půjčil od Adama ze Šternberka „*dluhu pravého dva tisíce kop míšenských dobrých stříbrných*“ (DZV 94, fol. H18). Mohlo to být na stavbu rodového sídla, ale jistota chybí. Také se píše, že roku 1625 od své manželky Bohuslaviny Tetourové z Tetova obdržel darem její dům

SLADOVSKÝ z SLADOVA.

Erb Sladovských.

v Táboře. Mikuláš Dačický z Heslova uvádí ve svých Pamětech: „Léta 1625, zabit v cestě pro peníze od vojákuov loupežných pan Kalenice, člověk bohatý; a to jse stalo měsíce máje. Potom brzo umřel v Čestíně strejc jeho, pan Zikmund Kalenice, letitý starček.“ Prý to byl Bohuslav Kalenice na Veselí. Oporou pro věrohodnost této informace je snad to, že Zikmund Kalenice byl skutečně Bohuslavovým strýcem. Dobřenský a Janovský ve svých rodopisných sbírkách

ale uvádí, že Bohuslav zemřel až v roce 1630 a jeho žena Bohuslavina, se kterou se oženil v roce 1599, zemřela v roce 1636.

Z manželství známe jediné dítě, dceru **Kateřinu**, provdanou Sladovskou. (Jméno manžela Kateřiny zatím neznáme. Rod Sladovských byl starodávný polský rod. Stanislav Sladovský ze Sladova získal v roce 1566 český rytířský stav a přešel z Polska do Čech.)²⁸

V deskách zemských velkých (DZV 143, fol. L25) je zapsána kupní smlouva z roku 1630 na statek Veselíčko. Touto smlouvou paní „*Kateřina Sladovská rozená Kalenická z Kalenic, dcera vlastní a dědička Bohuslava Kalenice z Kalenic*“ statek odstoupila za 6.000 kop míšenských Šternberkům na Bechyni. Za Šternberky je ve smlouvě uvedena „*Marie Maximiliána Šternberková, rozená hraběnka z Vysokého Czolleru a na Bechyni, vdova po Adamu ze Šternberka*“ jako plnomocnice nezletilého syna Vojtěcha Hynka. **Vojtěch Hynek ze Šternberka** zemřel v roce 1633, a tak celý maje-

²⁷ Sedláček, August: Hrady zámky a tvrze království českého. Díl VII/str. 250. Praha 1897.

²⁸ Meraviglia: Der böhmische Adel. 1885.

Erb Šternberků.

tek přešel na jeho bratra Františka Karla Matěje ze Šternberka na Bechyni.

Trvá přesvědčení, že na rozlišení od Veselí nad Lužnicí byl statek pojmenován Veselíčko. Přitom s názvem Veselí se dostal do zápisu v zemských deskách za předchozích let několikrát a nikdo si je s Veselím nad Lužnicí nepletl. Například v roce 1575 je naše Veselí zapsáno v zemských deskách hned dvakrát, a to když jej kupoval Kryštof ze Švamberka do dědičného držení od krále Maxmiliána, a podruhé, když Veselí s dalšími vesnicemi prodával Kryštof ze Švamberka Bohuslavu Kalenice.

Také v roce 1610 je ve smlouvě o půjčce peněz mezi Bohuslavem Kalenice a Adamem ze Šternberka zapsána ves jako Veselí. Takže zdůvodnění, že naše Veselí bylo nutné odlišit od Veselí nad Lužnicí, nezní zcela věrohodně. Faktem zůstává, že teprve někdy před rokem 1630 se naši vesnici začalo říkat Veselíčko a od tohoto roku se tak vyskytuje i v listinných dokumentech.

Šternberkové

Po dobu pěti let bylo panství Veselíčko ve vlastnictví Šternberků a s ohledem na to, že další dva majitelé Veselíčka

byli původně jejich zaměstnanci, byla stopa Šternberků ve Veselíčku dosti výrazná.

V roce 1596 koupil Adam ze Šternberka od Petra Voka z Rožmberka Bechyni a usídlil se v našem kraji. Adam byl významnou osobností v Čechách, zastával postupně řadu důležitých funkcí. Byl hejtmanem Nového Města Pražského, dvorským sudím, nejvyšším soudcem, nejvyšším komorníkem a od roku 1609 byl nejvyšším purkrabím, tedy nejvyšším zemským úředníkem. V roce 1618 byl císařem Matyášem jmenován do desetičlenné rady místodržících. Když čeští pánové 23. května 1618 přinášeli na Pražský hrad svoji petici, čekali zde na ně čtyři místodržící. Dramatické jednání skončilo vyhozením Jaroslava Bořity z Martinic, Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberku i jejich sekretáře Filipa Fabricia z oken do hradního příkopu. Další dva přítomní místodržící, Adam ze Šternberka a převor řádu Maltéžského Děpold z Lobkovic, byli defenestrace ušetřeni. Adam byl katolík, prý však tolerantní. Všichni tři vyhození z okna přežili a utekli z Čech.²⁹ Z Čech odjel i Adam ze Šternberka a vrátil se až po bělohorské porážce stavovského povstání.

Erb Alexandra Ghindertacla z Wunschwitzovy rodopisné sbírky (NA Praha). Jméno v popisu je zkomolené.

²⁹ Denis, Ernest: Čechy před Bílou Horou. Praha 1908.

Postoj Adama ze Šternberka ke stavovskému povstání udržel přízeň Habsburků k této větvi rodu Šternberků v pobělohorské době. Adam zemřel v roce 1623 a rod měl pokračování díky čtyřem synům. Jan Zdeněk se v roce 1618 přidal ke stavovskému povstání a byl za to odsouzen. V roce 1623 byl pravděpodobně s ohledem na svého otce osvobozen, ale v témže roce zemřel. Nejmladší Vojtěch Ignác nezanechal potomky a zemřel v roce 1633. Jaroslav Volf měl jenom dceru a v roce 1635 jej zavraždil jeho komorník. Poslední syn František Matěj Karel zastával stejný pro-habsburský postoj jako jeho otec. Bez toho by nebyli další majitelé Veselíčka, Alexander Ghindertael a Jošt Wulff, získali od císařského dvora inkolát, ani povýšení do starorytířského stavu. Přízeň Habsburků ke Šternberkům byla znovu projevena v roce 1663, kdy se synové Františka Karla Matěje dočkali povýšení do stavu říšských hrabat.

Alexander Ghindertael

František Karel Matěj ze Šternberka věnoval svým přípisem, datovaným dne 24. srpna roku 1635 v Budíně, panství Veselíčko s vesnicemi: Veselíčkem, Křižanovem, Bilinou a Zběšičkami **Alexandru Ghindertaelovi** jako odměnu za dobrou výchovu svých tří synů – Václava Adalberta (Vojtěcha), Jana Norberta a Ignáce (Hynka) Karla. Ti však teprve dne 9. března 1657 dali toto obdarování vložit do desek zemských (DZV 152, fol. M13). Možná bylo důvodem pozdního zápisu také to, že inkolát získal Alexander až v roce 1645 a teprve v roce 1655 sepsal „revers k zemi“, což byl doklad, kterým nově přijatí svobodní obyvatelé země slibovali dbát zemského zřízení a poslouchat panovníka.

Nový majitel panství Veselíčko Alexander Ghindertael žil ve Veselíčku se svou chotí Marií Konstancií, rozenou Žlutickou ze Žlutic. Panství spravoval ve druhé polovině třicetileté války, kdy byly Čechy pustošeny loupeživými taženými vojsky a hladomory.

Alexander byl nepochybně vzdělaným člověkem, jinak by asi nedělal preceptora v rodině Šternberků na Bechyni. Pocházel z Brabantska, tedy z Bruselu nebo jeho okolí, z tehdejšího španělského Nizozemí. Jeho rodina se jmenovala van Ghindertaelen a je zřejmé, že dotyčný přišel do Čech již jako šlechtic, tedy se jménem Alexander van Ghindertaelen. Nizozemí bylo v té době zmítáno osvobozovacími boji proti Španělům. Můžeme se jen dohadovat, zda právě to bylo příčinou, proč Alexander přijal nabídku Šternberků a přešel do Čech. Moc si asi nepomohl, protože k nám přišel v průběhu třicetileté války.

Zachovala se kopie listiny ze dne 10. února 1645, kterou císař Ferdinand III. udělil Alexandrovi inkolát, tedy právo v „*našem dědičném království českém a jeho přivtělených zemích*“ vlastnit statky a volně s nimi nakládat. V roce 1652 je zaznamenáno jeho povýšení do šlechtického stavu a dne 1. března 1655 byl Alexander von Ghindertael nobilitován do starorytířského stavu. Císař neudělil Ghindertaelovi ke jménu predikát, protože ten už měl, a tak svým rozhodnutím jen upravil jeho dosavadní erb – „*pozměnili jsme, rozšířili a vylepšili jeho starobylý šlechtický znak a klenot*“. Na štítě je v horní části šestilistá růže mezi dvěma osmicípými hvězdami, dole pět kosočtverců ve dvou řadách. Osmicípé hvězdy snad mají připomenout vztah ke Šternberkům, kteří mají ve znaku právě osmicípou hvězdu. V poznámce

je připsáno, že je Alexander císařským radou a císař dodává, že přišel z Nizozemí. Jméno Alexandra je v roce 1635 a ještě v císařově listě z roku 1645 uváděno v původním znění, tedy Ghindertaelen. V nobilitačním listě a v dalších dokumentech je již uvedeno v poněmčené podobě, tedy Alexander von Ghindertael. Pozdější historikové poněmčili jeho jméno ještě více, na Güntherthal.

V závěti ze dne 28. března 1658 ustanovil Alexander dědičkou statku svoji manželku a prý v roce 1659 zemřel.

Tricetiletá válka (1618–1648)

Dobu tricetileté války ve vztahu ke svým rodným Bernarticím popisuje ve svém nepublikovaném spise o historii Bernartic František Mikolášek:

„Dlouholeté spory mezi českými stavy a Habsburky, které se projevíly už v roce 1547, znovu ovlivnily život v našich zemích v roce 1618 a následujících. V květnu roku 1618 byli z oken Pražského hradu svrženi prohabsburští místodržící Slavata a Martinic i jejich písař Fabricius. Začalo české stavovské povstání, jež bylo zahájením a součástí evropského konfliktu, který pak trval třicet let.

Prvním bojištěm se staly jižní Čechy, kde se střetávaly a kde také drancovaly žoldnéřské jednotky obou stran. Stavovská a císařská vojska dobývala a znovu ztrácela důležitá města a opěrné body. Bechyně a zejména Týn nad Vltavou měnily příliš často své vojenské pány. Na každou změnu těžce doplácelo i okolí.

Žoldnéřské tlupy drancovaly nejenom v místech ležících u cest, v otevřeném a bohatším kraji, ale i v širokém okolí, v místech od důležitých cest dost vzdálených. A snad právě tam mohly svou

bezohlednost plně uplatnit. Rekvírovaly dobytek a obilí, vypalovaly vesnice. Mnoho vesnic bylo zčásti, nebo úplně opuštěno. Jejich obyvatelé utíkali do lesů a odnášeli vše, co se dalo odnést a ukrýt. Někteří hospodáři opustili svá stavení natrvalo. Vyskytly se i případy, že vesničané vytvořili ozbrojené houfy na obranu životů a majetku. Mnozí v těchto šarvátkách zahynuli. Tak byli v roce 1620 pobiti snad všichni sedláci v Borovanech, když se postavili se zbraní v ruce na odpor přesile žoldnéřů. Obyvatelstva se hluboce dotkly i zprávy o řádění císařských vojáků v dobytém Písku v posledním zářijovém dni roku 1620.

Nepřátelské armády se střetly 8. listopadu 1620 v bitvě bělohorské. Skončila porážkou stavovských vojsk. Prahu obsadili císařští a většina českých měst kapitulovala. V jižních Čechách se nadále bránily stavovské posádky na Zvíkově, na Orliku, v Táboře a v Třeboni. Tábor se vzdal 18. listopadu 1621, Třeboň se vzdala 2. března 1622. Už v dubnu 1621 odrazil Zvíkov útok císařských, kteří získali jen Orlík. Druhému dlouhému obléhání obrovské přesily se 28. července 1622 posádka 140 mužů neubráníla. Žoldnéři poté vydrancovali hrad i vesnice v okolí. Krajem se pak po několik let přesunovaly tlupy žoldnéřů.

Když v září 1631 zvítězil švédský král Gustav Adolf nad habsburskými vojsky, vtrhli Sasové, spojenci Švédů, do Čech a obsadili i Prahu. S nimi se vrátili i někteří čeští vystěhovalci s nadějí, že získají zpět zkonfiskované majetky a obnoví protestantské náboženství.

Poddaní byli povinni odevzdávat své vrchnosti peněžité a naturální dávky. Peněžitou dávkou byl roční ourok, plat odevzdávaný ve dvou termínech: na jaře k sv. Jiří, na podzim k sv. Havlu. Výše peněžitého ouroku nebyla stejná na všech panstvích, v jednotlivých vesnicích téhož panství a dokonce ani v téže

vesnici. Přihlíželo se mj. k rozčlenění na lány, k jejich rozsahu a patrně i k bonitě polí. V době, kdy neplatila zásada rovnosti v právech a povinnostech, ale spíše úcta ke starým zvykům a obyčejům, a protože výše ouroku se po desítky let či staletí v podstatě neměnila, nebyly rozdíly v peněžitých dávkách považovány za výhodu nebo krivdu. V Bernarticích nebyly ve třicátých letech 17. století dávky – ve srovnání se stavem na jiných panstvích – příliš vysoké. Na gruntech byly přibližně ve stejné výši (tři kopy 20 grošů míšeňských), lišily se spíše u chalupníků (od 10 grošů do 2 kop 24 grošů míšeňských). Peněžité dávky z gruntu představovaly podle tehdejších cen a mezd hodnotu 20 slepic nebo 10 kop vajec či 40 dní práce zemědělského dělníka se stravou. Dávky z chalupy se rovnaly přibližně ceně 1 až 15 slepic nebo půl kopy až osm kop vajec či mzde za 2 až 30 dnů práce v zemědělství. Naturální dávky se týkaly slepic a vajec, na jiných panstvích též ovsu a kuřat. I naturální dávky byly nestejně, ale nezatěžovaly tolik jako dávky peněžité. Odevzdávala je menší část gruntů a chalup, přičemž chalupníci v některých případech odevzdávali dávky ve skoro stejné výši (1 slepice a 10 vajec až 2 slepice a 15 vajec) jako sedláci (2 slepice a 20 vajec až 4 slepice a 20 vajec). Bída byla hrozná. V roce 1636 se neurodilo a ani v roce 1637 nebylo lépe. Neosetá pole ležela ladem a bylo jich mnoho bez užítku.

Počátkem roku 1641 vtrhli do Čech domažlickým průsmykem Švédové. Císařská vojska se přesunula od Klatov až k Táboru. Část švédských žoldáků s generálmajorem Fulem dorazila v polovině února do Písku.

I když přesuny vojsk obou válčících stran směřovaly znovu především do směru Písek – Týn nad Vltavou – Bechyně – Tábor a opačně, nebyly válečných útrap ušetřeny ani Bernartice

a okolí. Válečnými akcemi trpěl především prostý lid. Před řádným žoldněním obou stran nebyla bezpečna ani vrchnost. František ze Šternberka si v dubnu 1643 stěžoval českým místodržícím, že když odjížděl se svou nemocnou ženou a synkem ze svého bechyňského statku, byl přepaden asi padesáti císařskými jezdci, kteří na ně vypálili asi 70 ran. V létě bylo bechyňské panství zcela osvobozeno od kvartýrování vojsk a nebyla na něm vymáhána ani pomocná kontribuce. (František ze Šternberka byl ten, který věnoval Veselíčko Alexandru Ghindertaelovi. Válka jej stejně dohnala. V roce 1648 byl v Praze náhodně zastřelen Švédý.)

Obyvatelstvo celého kraje stále velmi trpělo neúrodou. V zimě roku 1643 už zase císařští vojáci v Bechyni a okolí bydleli a pokračovali v obtěžování a vydírání obyvatelstva. Čeští místodržící uložili proto hejtmanům bechyňského kraje, aby zařídili ukáznění těchto žoldníků. Takové příkazy císařské vojsko nebralo příliš vážně. Pokračovalo ve vymáhání kontribucí a v květnu 1644 zkrmlilo dokonce téměř všechno osení. Císařští vojáci řádili hůře než Švédové. Bída, hlad a nemoci se stupňovaly i v roce 1645. Když se císařské vojsko přesunovalo z Písku na Tábor, převáželo se přes Vltavu na Podolsku, v místě zvaném u Švihlíků. Za pouhé čtyři dny vyrabovalo a ve značné míře i zničilo mnoho vesnic a dvorů na východ od řeky. Vojáci odvezli i zbytky obilí určené k setí. Obilí již odevzdané pro Prahu, které pro nepříznivé plavební podmínky při velkých mrazech nebylo možné odeslat, spotřebovali.

Ani v roce 1646 se obyvatelstvu nedařilo lépe a nežilo bezpečněji. Krajem se zase přesouvaly švédské a císařské jednotky. Obilí bylo málo, a to ještě bylo odváženo nebo zničeno dříve, než mohlo být vymláceno.

Počátkem roku 1647 se císařské vojsko do kraje vrátilo a asi

čtvrt roku bylo ubytováno po městech, městečkách, vesnicích a dvorech. V roce 1648, v posledním roce třicetileté války, přitáhli Švédové, 20. srpna dobyli Bechyni a po vypálení města pokračovali na Písek. Zde byl jejich útok odražen. Proto se vrátili k Týnu, přičemž město a okolní vsi tvrdě ničili. Vykrádali a vybijeli vše, co tu ještě zbylo. Třicetiletá válka končila a kraj byl většinou v troskách. Města zničena, vsi vydrancovány a ve značném rozsahu vypáleny, pole ležela ladem. Mezi zbytky hladového obyvatelstva se šířily nemoci.

Zhoubná válka trvala tři desítky let. Také likvidace jejich hospodářských následků trvala desetiletí a odstranění zhoršených poddanských poměrů venkovského lidu dokonce více než století. Značně vzrostly především robotní povinnosti. Souviselo to se značným snížením počtu obyvatelstva a z nutnosti obdělávat větší výměru polí a luk, které si vrchnost přisvojila z opuštěných a pustých selských gruntů. Zvětšily se i kontribuce (daň z půdy). Zdaněna byla stále jen půda selská. V krátké době byl zaveden systém omezující svobodu venkovského lidu. Nevolnická závislost se projevovala především v připoutání obyvatelstva k panství, v právu vrchnosti zakazovat či povolovat řemeslnou výrobu, návštěvu škol, sňatky. Vzrostla trestní pravomoc vrchnosti. Fyzické trestání nevolníků patřilo k nejtěživějším rysům nevolnictví.“

Berní rula

V roce 1654 byly v Čechách ukončeny práce na tzv. Berní rule, která sloužila jako podklad pro vybírání daní. Do seznamu jmění byl zařazen pouze rustikální, tedy poddanský majetek. Dominikální (vrchnostenský) majetek v seznamech nebyl a také se z tohoto majetku daně

neplatily. (Vrchnostenský majetek byl zahrnut do berního systému až po roce 1749 na základě reformy provedené Marií Terezií.) V Národním archivu v Praze je jako součást Tereziánského katastru statku Veselíčko výpis z Berní ruly ze dne 8. března 1654. V té době bylo v Bilině šest statků, v Křižanově osm statků a ve Zběšičkách pět statků. V Bilině jsou zapsány statky: Václav Augusta, statek má 60 strychů (1 strych = 0,285 ha) polí, z nich osévá na zimu 14 strychů a na jaře 13 strychů. Chová 4 voly, 6 krav, 6 jalovic, 3 ovce a 4 prasata. Matěj Sláma má 60 strychů polí a osévá je stejně jako Augusta. Chová 3 voly, 3 krávy, 3 jalovice a 3 prasata. Nově osedlé statky jsou: Jan Kolář, nově osedl statek v roce 1652. Statek má 40 strychů polí, na zimu osetých 5 strychů a na jaře také 5 strychů. Chová jednoho vola, 3 krávy, 3 jalovice a 1 prase. Martin Šerha osedl statek v roce 1653. Má 60 strychů polí, osévá 7 strychů na zimu a 5 strychů na jaře. Chová 2 voly, 2 krávy, 2 jalovice a 1 prase. Blechovský statek je pustý a zbořený, z jednoho lánů polí je 40 strychů porostlin. Michalovský statek je na tom úplně stejně jako Blechovský. V Křižanově jsou zapsány statky: Jan Vavrouš, Jakub Poledne a Jiřík Kutiš, všechny statky mají 40 strychů polí a jsou označeny jako „qualites osedlého“. Každoročně osévají pouze polovinu polí. Všichni mají po čtyřech volech a kravách, tři jalovice a jedno nebo dvě prasata. Nově osedlé statky jsou: v roce 1653 Jan Hýsek s 20 strychy polí a v roce 1654 Martin Tomeš se 40 strychy polí. Rolník na živnosti zkažený je Matěj Kmoč se 40 strychy polí. Kubinovský statek, 40 strychů, je pustý, Zoubkovský statek, 40 strychů, je pustý a zbořený. Ve Zběšičkách jsou čtyři statky osedlé – Matěj Tomas, Matěj Nechwatal, Matěj Hysek, Jakub Šerha – každý se 40 strychy polí a jeden statek – Vavřinec

Kubeš – pohořelý. Ve Zběšičkách je zapsán i svobodnický statek 60 strychů polí + les, majitel Adam Pivec.

Uvádí se, že během třicetileté války se snížil počet obyvatel Čech ze tří milionů na osm set tisíc. Obdobně děsivé následky měla válka pro panství Veselíčko, je zřejmé, že bylo po válce téměř vyliďněné. Zda to bylo z důvodu úmrtí na následky nemoci, hladu nebo zabití, nebo i u nás byli náboženští emigranti, asi už ne zjistíme. Z Berní ruly víme, že v Bilině byly v roce 1651, tři roky po konci války, osedlé pouze dva statky ze šesti a v Křižanově tři z osmi.

Schwartzenwolffové

Marie Konstancie Ghindertaelová se šest let po smrti svého prvního manžela Alexandra Ghindertaela znovu provdala. Dne 16. 2. 1665 se stala manželkou Jošta Wolffa ze Schwartzenwolffu.

Nový majitel Veselíčka, **Jošt Vilém rytíř Wolff ze Schwartzenwolffu**, pocházel z Vestfálska, byl tedy rodilý Němec. Jeho otcem byl Johann Otto Wulff a matkou Diana rozená Berning, kteří žili v Delbrücku nedaleko Paderbornu. Jošt se dostal do Čech a do našeho kraje spolu s Václavem Vojtěchem a Janem Norbertem Šternberkovými. Pracoval u těchto hrabat jako hofmistr (což bývala funkce správce domu, který také bděl nad pořádkem při obřadech a slavnostech), sám se označil za prefekta. Předchozí majitel Veselíčka, Alexander Ghindertael, byl preceptorem –

SCHWARTZENWOLFF

Erb Schwartzenwolffů.

vychovatelem těchto hrabat v jejich dětství. Lze předpokládat, že se Jošt Wolff velmi dobře znal s Ghindertaelovými a nelze se proto divit, že se později do Veselíčka přizemil.

Jošt Wolff byl ve své době významnou osobností. Jistě nebylo samo sebou, že byl 31. ledna 1661 jmenován rytířem ve vyšším stupni, tedy starorytířství. Ve jmenovacím listě, který podepsal císař Leopold, je jeho jméno zapsáno: „Jodst Wulff“ a je

mu přiznán predikát „von Schwartzenwulff“. Jsou zde vyzdvíženy zásluhy a statečnost jeho otce Otto Wulffa při záchraně klášterů v Münsteru a Paderbornu za švédské války. Jsou zde připomenuty i zásluhy samotného Jošta Wolffa. Pro nás stojí za povšimnutí ocenění císaře, že Jošt úspěšně ukončil studium práv. V listě je zobrazen a přesně popsán jeho erb. Dalším dokumentem ze dne 20. 5. 1661 byl Joštovi udělen inkolát. Z téhož roku, tedy 1661, máme na Jošta Wolffa ještě jednu památku. Universita Karlo-Ferdinandova v Praze vydala v tomto roce spis s názvem „*Vestigia Virtutis Et Nobilitatis Sternbergicae in Regno Bohemiae*“ (Stopy ctnosti a šternberské vznešenosti v Českém království). Autorem tohoto oslavného spisu, který byl vydán u příležitosti ukončení magisterských studií bratří Václava Vojtěcha a Jana Norberta ze Šternberka, je Jan Bartoloměj Tanner. Autorem předmluvy tohoto v latině psaného spisu je „Jodocus Wulff von Schwartzenwulff“, hofmistr těchto úspěšných studentů.

Marie Konstancie, Joštova manželka, sepsala nedlouhou

po svatbě, v listopadu 1665, závět (DZV 264, fol N2-N6), kterou „za *universálního dědice statku mojho všeho a všelijakého po mě zůstalého movitého i nemovitého urozeného a statečného rytíře pana Jošta Wulffa z Schwartzenwolffů, pana manžela mého nejmilejšího ustanovuji ... kdyby nám Pán Bůh z lože manželského dědice jednoho, neb více dáti ráčil, aby se nad dotyčné pan manžel můj nejmilejší s nima rovným dílem o všechnu mou pozůstalost porovnal*“. Závět je velkorysá, Marie Konstancie totiž nezapomněla ani na svého bratra, který jí připravil o dědictví po rodičích: „*Urozenému a statečnému rytíři panu Fridrichovi Karlovi Žlutickému ze Žlutic, bratru mému, ačkoliv bych jemu sice ničím povinna nebyla, protože jest mně jak otcovského, tak mateřského dílu neodvedl, předně ten dluh mně povinný mu odpouštím a z lásky sesterské odkazují dvě stě zlatých Rejských*.“ Něco nechala i své tetě: „*Urozené pani Barboře Czejkové z Chlistova, pani tetě mé, šedesáte zlatých Rejských*.“ Nezapomněla ani na své poddané: „*Jakož také někteří lidé poddaní moji mně jistými dluhy a úroky povinni jsou, též tak které jsem penězi na kontribuci založila a dlužní zůstávají, z lásky a ne z povinnosti, tak aby se pánu Bohu za mou duši modlili, odpouštím a to jen až do léta 1657*.“ Závět podepsali čtyři svědci, mezi nimi také Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka a Jan Norbert hrabě ze Šternberka. Marie Konstancie zemřela sedm let po svatbě roku 1672 a je pochována v bernartickém kostele.

Jošt Wolff ze Schwartzenwolffu se pak 9. 2. 1673 oženil s Marií Magdalenou Veronikou Chobotskou z Ostředku (* 1647, † 19. 7. 1732), dcerou Viléma Chobotského z Ostředku pána na Nesperách, a jeho ženy Anny Polyxeny, rozené Mladotové ze Solopysk. Otec Vilémův

Adam Chobotský z Ostředka zemřel v protestantské víře a v trvalé vzpouře proti Habsburkům. Jeho majetek, statek Nespéry – tvrz a ves Nespéry s dvorem poplužním, byl proto v pobělohorské době konfiskován. Z císařské milosti byl v roce 1623 vrácen jeho nezletilému synovi Vilémovi s podmínkou, že půjde na učení do škol jezuitských. Vilém tuto podmínku dodržel a Nespéry zůstaly v držení Chobotských. V některých pozdějších dokumentech je proto Jošt Wolff ze Schwartzenwolffu uváděn jako pán na Veselíčku a Nesperách.

V roce 1675 navštívila Veselíčko vizitační komise, aby posoudila stav panství, samozřejmě pro účely placení daní. Zápis z jejího šetření svědčí o velké nouzi a bídě: „*Statečku tohoto Weseliczky jsou v rovném položení, rolí [polí] tři strany, však kupodivu močálovatý, takže, kdy mokrý rok padne, takměř stoklas³⁰ místo žita se rodí. Pšenice přes jeden a nejvíc dva strychy hospodář naseje, jakž roku tohoto takovou neurodou trpí, že ve stodolách velice namále mají. Stavění všechna sešla se spatřují. Ačkoliv v pravdě jsme vynašli, že vrchnost za ně netoliko všechny cameralie³¹, nýbrž i všechny militaria³² sama platí, ouroky od nich nežádá, v robotách a jiných povinnostech mírně s nimi zachází. Však vždy hospodářové žádného zniku nemají, nýbrž nadmíru chudí jsou, což od nedůvěrnosti rolí, nejvíc pak ležíc tento stateček od všech míst, odkad by se obživovati mohli, na dvě míle vzdálený pochází, jiné pak industrialia [řemesla] provo-*

30 Ottův slovník: sveřep obilní či stoklasa (*Bromus secalinus* L.). Roste jako plevel v obilí a zvláště v létech mokrých bývá v žitě hojným. Pak nutno ovšem žito takové sity dobře přecistiti, jinak bylo by bezcenným, ježto mouka by nabyla barvy namodralé, zůstávala by vlhkou a působila omámivě. Stoklas držena bývala za zkažené zrno mokrem.

31 Ottův slovník: finanční nebo fiskální důchod (daň pro císaře).

32 Ottův slovník: daň na vydržování vojska.

vati k tomu žádné příležitosti nemají, samýma toliko rolíma se žíví. Při kommissi visitationis s vyšším počtem rolí, než jsme my jich vynalezli, položeny, též vysoce faloulirovány byly. Dobytkem nájemním, který letos jim hyne, se obživují a při tom s nemalou nouzí se obživují. Pozorujíc bedlivě všechny případnosti statečku toho, obzvláště šetříc sněmovní snesení léta 1669 pag. 18, jak jsme in qualitate, kterého hospodáře vynalezli a jak ho vrchnost ad proprium comodum uživatí může, tak jsme ho však bez nejmenšího vyměření od kontribuce vysadili. Datum tohoto nového popsání dne 4. 10. 1675.“

Zápis podepsali: sedlecký opat Vojtěch, K. K. Přehorovský, Jan Aleš Max Koňas z Vydří a Ludvík Hubatius. V té době byly stále ještě v Bilině ze šesti dva statky pusté a v Křižanově z osmi rovněž dva pusté. Navíc na všech osedlých statcích výrazně poklesl rozsah obdělávané půdy a počet chovaného dobytka. Životní podmínky lidí se ještě proti roku 1654 výrazně zhoršily. V Bilině Martin Augusta osévá na zimu 5 strychů polí (v roce 1654 oséval 14 strychů), na jaře 6 strychů (13 v roce 1654). Chová jednoho koně a dva voly v nájmu, jednu krávu vlastní, jednu v nájmu a jednu vlastní jalovici. V tomto roce nemá prase. Přitom na tomto statku měli před dvaceti lety 4 voly, 6 krav, 6 jalovic a 4 prasata, vše vlastní. Stejný pokles obdělávaných polí a počtů chovaného dobytka je i na zbývajících třech statcích. V seznamu této komise je v roce 1675 ve Veselíčku uvedeno deset hospodářů, z nich jeden šenkýř, dva mlynáři, jeden mistr polní, dalších šest bez povolání. Možná tedy v té době bylo ve Veselíčku skutečně vedle zámku jen deset stavení. Hlad a bída to musela být hrozivá, pro nás nepředstavitelná. Snad se dá věřit komisi, že se vrchnost chovala

ve Veselíčku ke svým poddaným ohleduplně. Komise shledala statek v tak žalostném stavu, že mu odpustila veškeré kontribuce (pozemková daň).

Spory o pozemky vedly často k tomu, že geometři kreslili mapy sporného území a doplňovali je kresbami zámků, vesnic a měst, které se zde nacházely. Tyto kresby se nazývají veduty. Zachovala se mapa, zobrazující okolí Rukávče z roku 1684. Byla vyhotovena pro řešení sporu o les mezi vesnicí Rukávčec a panstvím Milevsko. Na této mapě je mimo jiné nejstarší dochovaný obrázek vesnice Veselíčko. Pokud bychom věrnost kresby posuzovali podle toho, jak autor zpodobnil klášterní kostel v Milevsku, nebo hrad Orlík, měl by i obraz Veselíčka odpovídat jeho tehdejší podobě. V opisu z kroniky panství Veselíčko se tvrdí, že Alexander Ghindertael vystavěl ve Veselíčku zámek. Vyobrazení spíš zobrazuje tvrz a s ohledem na válečnou dobu to asi skutečně tvrz byla.

Jošt zemřel roku 1678 a zanechal dva nezletilé syny, Jana Václava a Norberta Františka. Správu panství potom od smrti manžela až do zletilosti synů vedla ovdovělá **Marie Magdalena Veronika ze Schwartzewolfu**. Právě ona prý nechala na památku svého zemřelého manžela postavit v Křižanově žulový sloup se sochou Panenky Marie s Jezulátkem. (Sloup stojí doposud.)

Starší syn Jošta, **Jan Václav rytíř Wolff ze Schwartzewolfu** obdržel 7. ledna 1695 od císaře inkolát³³ a byl prohlášen za majitele Veselíčka. Vzápětí sepsal závěť (DZV 468, E23-E24), ve které uvedl, že se rozhodl pro stav

³³ Schimon Anton: Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien. Böhm. Leipa 1859.

kněžský. Vstoupil do premonstrátského řádu a svůj podíl na statku veselíčském věnoval mladšímu bratru Františku Norbertovi. Zvolil si klášterní jméno Aleš (Alexius) Václav Wolff. Na kněze byl vysvěcen roku 1702, záhy se stal kaplanem ve Zduchovicích, roku 1713 byl farářem v Chýšce a od roku 1717 byl podpřevorem v Milevsku. Těžce se tam roznemohl na zimnici (horečku) a po převozu na léčení do Veselíčka zde 1. července 1721 zemřel. Pochován byl v Milevsku.

Statek Veselíčko připadl tedy 10. listopadu 1698 mladšímu Joštovu synovi, **Norbertu Františku rytíři Wolffovi ze Schwarzenwolffů**. Ten se 10. května 1701 v chrámu sv. Štěpána v Praze oženil se Zuzanou Teresíí Elisabetou Cetenskou z Cetně (* 10. 7. 1679, † 23. 2. 1736, pohřbena v milevském klášteře). Schwarzenwolffovým se narodilo za dobu manželství deset dětí a všechny ve Veselíčku. Jen čtyři z nich se dožily dospělého věku. V letech 1712–13 se rozšířila v Čechách velká morová epidemie, ta zasáhla i panství Veselíčko a postihla také rodinu Schwarzenwolffů. Dne 20. října 1713 zemřela dvouletá Teresie a 7. listopadu 1713 čtyřletá Ludmila. Také další čtyři děti zemřely mladičké. Dospělého věku se dožil syn Tadeáš Václav, který se narodil 11. 9. 1704 a zemřel 26. 8. 1767, pohřben byl v Mezilesí. Jednu dobu připojoval ke svému jménu „pán na Zběšičkách“. Jeho ženou byla Constantia, rozená Paulerka z Hohenbergu (svatba 12. 9. 1730 v Radnici). Další syn Vojtěch Jan se narodil 26. 4. 1717 a 31. 7. 1742 se oženil s Ludmilou Josefou, dcerou Antonína Josefa Chlumčanského a Johany rozené Rozhovské z Krucenburku. Také on je v zápise o svatbě zapsán jako pán

na Veselíčku a Zběšičkách. Mimochodem, svatba se konala v tehdejším sídle Chlumčanských, v Hošticích. Nejstarší dcera Schwarzenwolffových, Eleonora Františka Josefa, se narodila 17. 2. 1702. Dne 1. 5. 1721 se stal jejím manželem Adolph Stephan Raesfeldt³⁴, milevský hejtman. Zemřela 21. 1. 1769 a pochována byla v Milevsku. Druhá dcera, Leopoldina Anna Josefa, se narodila 28. 5. 1715. Vdávala se 31. 8. 1734, manželem se stal Josef František Rajrsdorf z Rajrsdorfu na Kamenici. Zemřela 15. 11. 1744.

Významnou písemnou památkou na tuto dobu je tzv. „Cetenských kronika“, jejíž rukopis je uložen v Národní knihovně v Praze. Jde o česky psanou kroniku, vedenou po tři generace v letech 1677–1769. Přináší údaje o rytířských rodech Cetenských z Cetně, Hozlaurů z Hozlauru, Schwarzenwolffů a Chlumčanských z Přestavlk a Chlumčan. Kroniku založil Václav Vilém Cetenský z Cetně, který se 24. ledna 1677 oženil s Annou Barborou Hozlaurkou z Hozlauru a touto událostí také započal zápisy ve své kronice. Z tohoto manželství zůstala jediná dcera, Zuzana Teresie Elisabeta, která se, jak už víme, provdala do Veselíčka za Františka Norberta Schwarzenwolffa. Až do své smrti (7. 4. 1711) zapisoval Václav Vilém všechny rodinné události do kroniky sám. Vdova Anna Barbora se pak přestěhovala do Veselíčka a pokračovala v zápisech. Po roce 1720 pokračovali v zápisech další kronikáři. Název kronika je ovšem mírně nadnesený, protože jsou v ní, snad mimo jednoho, jen zápisy o narozeních, úmrtích a svatbách, a to nejvíce v rodině Schwarzenwolffů. Posledním

34 V zápise v matrice fary bernartické o svatbě s Eleonorou Schwarzenwolffovou je zapsán jako Reisfeldt, jinde je uváděn jako Rasfeldt.

zápisem je zpráva o úmrtí Eleonory Františky Reinfeldtové (rozené Schwartzenwolffové), která zemřela 21. 1. 1769 v Milevsku.³⁵

Z časů Schwartzenwolffů máme dochovány jedny z prvních záznamů o veselíčském pivovaru. V roce 1686 byl zde sládkem Jiřík Studnička, v roce 1706 byl sládkem Jan Hauser. Víme tedy, že pivovar byl ve Veselíčku v dobách Veroniky Magdaleny Schwartzenwolffové. Jestli jej nechala postavit ona nebo její manžel před rokem 1678 (což je pravděpodobné), se už asi nedovíme.

Na veselíčském mlýně byl v letech 1675 až 1703 mlynářem Šimon Procháška. V roce 1675 byl na prachovském mlýně mlynářem Jakub Procháška, ale z roku 1686 a potom 1697 jsou záznamy, že na prachovském mlýně byl mlynářem Pavel Kratochvíle. Mlýny jsou zapsané u Branické rychty už v roce 1544. Připomeňme si také hospodské. V roce 1675 byl šenkýřem na hospodě ve Veselíčku Jan Kostor.

Konec 17. století byl obdobím, kdy začal v Čechách pomalu stoupat počet obyvatel. V roce 1702 se konalo tzv. solní sčítání lidu, které sloužilo jako podklad k přiřázení za cenu soli pro jednotlivá panství. V tomto roce bylo na panství Veselíčko, tedy ve Veselíčku, Bilině, Křižanově a Zběšičkách, napočteno 175 lidí starších deseti let.

Z doby Norberta Františka je zpráva v bernartické obecní kronice. Píše se v ní, že: „*Dne 14. října 1720 pocho-*

vána v kostele paní Anna Barbora Helena Cetenská z Cetně, rozená Hozlaurová z Hozlau a Veselíčka, tchyně pana Norberta Františka Wolffa z Schwartzenwolffů“. Víme, že po roce 1711, tedy po smrti svého manžela Václava Viléma Cetenského z Cetně, žila ve Veselíčku u své jediné dcery.

O tom, jakou podobu měl zámek ve Veselíčku v době Schwartzenwolffů vypovídají zachovalé veduty. Geometr Jan Jirí Plansker zakreslil v roce 1747 mapu lesa Soudného a na ní vyznačil hraniční kameny tohoto lesa a jeho rozdělení mezi statek Veselíčko a ves Stehlovice. Mapu podepsal František Norbert ze Schwartzenwolffu, a tím byl ukončen dlouholetý spor mezi vesnicí Stehlovice a panstvím Veselíčko právě o tento les. Na této mapě i na mapě geometra Josefa Jana Nepomuka Swieteckého stejného lesa z předchozích let, jsou malé obrázky – veduty zámku Veselíčko. Obě malby jsou si obdivuhodně podobné, a tak lze usoudit, že zobrazují podobu zámku v polovině 18. století.

Poslední desetiletí, kdy byl majitelem Veselíčka František Norbert ze Schwartzenwolffu, výrazně poznamenala válka. Tentokrát to byla válka o rakouské dědictví, tedy o to, zda bude uznána pragmatická sankce Karla VI. a na habsburský trůn nastoupí žena, jeho dcera, Marie Terezie. Odpůrce Marie Terezie, kurfiřt bavorský a arcivévoda hornorakouský Karel Albrecht, vtrhl se svým vojskem za podpory Francouzů do Čech a byl v Praze 7. prosince 1741 prohlášen za českého krále jako Karel III. Již 19. prosince novému českému králi holdovalo v Praze 486 členů české stavovské společnosti. Řada šlechticů se tohoto holdu nezúčastnila. František Norbert při tomto aktu v Praze pravděpodobně nebyl. Hned na začátku roku 1742

35 Svobodová, Milada: RODINNÁ KRONIKA VÁCLAVA VILÉMA CETENSKÉHO Z CETNĚ A JEHO POTOMKŮ Z LET 1677–1769 V RUKOPISE XXIII F 93, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků, 18, 2003–2004, Praha, Národní knihovna ČR 2005, s. 388–399.

stanovil nový král další dva termíny pro „*hold, neboli složení přísahy poddané věrnosti*“. To bylo v době, kdy již v Čechách nebyl a Prahu pro něj drželi Francouzi. Ani v těchto termínech není na seznamech holdujících František Norbert uváděn.³⁶ A měl štěstí. V prosinci 1742 opustili Francouzi Prahu a vrátili se Rakušané. Marie Terezie hned v roce 1743 zřídila vyšetřovací komisi a následně i soudní tribunál, který rozhodl o potrestání 200 lidí za přísluhování Karlu III. Bylo dokonce vyneseno dvanáct trestů smrti, které byly nakonec formou milosti změněny na žalář.

Válka o rakouské dědictví

Také tuto válečnou dobu velmi sugestivně popisuje František Mikolášek ve svém nezveřejněném díle o historii Bernartic:

„Soustředování vojenských jednotek v okolí a požadavky na vojenské příprave signalizovaly v roce 1741 novou válku, tentokrát s bavorským kurfiřtem Karlem Albrechtem, který uplatňoval nároky na český trůn. V říjnu překročili Bavoři, vydatně podporovaní francouzskými jednotkami, hranice u Vyššího Brodu a postupovali severním směrem. Začátkem listopadu se Francouzi dostali k Týnu nad Vltavou, obsadili Koloděje nad Lužnicí a Bechyni a zničili tam mosty. Hlavní síly postupovaly zatím Prácheňskem na Prahu, kterou společně se saskými vojsky dobyly koncem listopadu. Po cestě zanechávaly poměrně silné posádky, např. na Hluboké n. Vlt., v Týně n. Vlt. a v Písku.

Důležitým posádkovým městem byl především Týn n. Vlt. Toto město přecházelo často z rukou jedné strany do rukou

protivníka a každý nový velitel vznášel na okolní panství nové požadavky. Tak válečný komisař Francouzů požadoval odeslání čtyřspřežních vozů: z Bernartic deset, z Milevska patnáct, z Veselíčka dva a další odjinud. Jeho nástupce byl v požadavcích ještě náročnější. Už 18. listopadu došel do Bernartic, Milevska, Bechyně, Stádlce, Veselíčka a do dalších velkých obcí a sídel panství rozkaz, že se musí okamžitě hlásit přítomnost a pohyb rakouských vojsk. Za neuposlechnutí nebo omeškání se vyhrožovalo tresty. V Bechyni, Stádlci a na jiných panstvích si vynutil dodávky sena, v Bernarticích, Milevsku, Veselíčku, Bechyni a jinde požadoval píci a dřevo, v Bechyni i pivo. I když se hrozilo tvrdou exekucí a za dodávky se částečně i platilo, jednotlivá panství plnila dodávky liknavě a neúplně. Bernartice dodaly 400 otepí slámy, Milevsko a Bechyně po 600 otepích, Veselíčko 100 otepí, Zálší 300 otepí a 30 centů sena apod. Pak přitáhl do Týna bavorský sbor. Měl asi jedenáct tisíc mužů. Pod tlakem rakouských vojsk se přesouval dále na Písek a vyžadoval k tomu mj. v Bernarticích 6 vozů a 8 koní, v Milevsku 15 koňů, další v Bechyni, Dražiči a jinde. Požadavky byly však realizovány jen z části.

Po bavorských jednotkách obsadil Týn pluk císařských husarů. Jeho velitel nařídil nové dodávky, tentokrát pro rakouské jednotky: z usedlosti dva centy sena, 15 snopů slámy a strych ovsu. Rekvizice se znovu týkaly i Bernartic. Současně velitel požadoval robotníky na výstavbu nového mostu v Týně: z Bernartic 20 mužů, z Veselíčka 8 mužů, další z Bechyně a okolních panství. V následujících dnech pokračovaly přesuny vojsk a v důsledku toho další rekvizice i další požadavky. Když se po vánocích nepodařil rakouskému sboru útok na Písek, obsazený francouzskými jednotkami, vrátili se vojáci do obcí

36 Hassenpflug-Elzholz, Eila: DER ADEL DER BÖHMISCHEN KRONLÄNDER. München, Oldenbourg, 1982

na Bechyňsku a Týnsku. Vojáci dostali rozkaz obyvatelstvo neobtěžovat a za všechno řádně zaplatit, ale příliš se nerozpakovali tento rozkaz obcházet. Koncem května přitáhla do Týna nová francouzská brigáda. Protože si nemohla v místě opatřit dostatečné zásoby, nařídil její velitel okolním panstvím, i bernartickému, dodat do Týna chléb, slámu, seno a obrok. Na vybudování tábora a zajištění mostu měla panství dodat devět stop dlouhé palisády: Bernartice, Milevsko a Stádlec po 500 kusech, Bechyně 100 kusů. Stádlecký statek dodávku přislíbil, většina panství se vymluvila na různé překážky. Počátkem června přišli Francouzi s novými požadavky: z Milevska padesát, z Bernartice třicet, z Veselíčka šestnáct dělníků s ženijním nářadím a potravinami, podobně z ostatních panství. Francouzský velitel však dostal většinou odpověď, že všichni robotníci byli už odvedeni rakouskými husary, kteří se mezi tím znovu přiblížili k Vltavě. Po tvrdých bojích Francouzi ustoupili k Písku. Protože Týnské panství ani nadále nemohlo vydržovat novou poměrně velkou posádku, uložil krajský úřad, aby panství Bernartice, Milevsko, Bechyně, Stádlec, Dražič a další pravidelně doplňovala sklady v Týně dvěma centy mouky a čtyřmi strychy ovsu z usedlosti. I nadále pak procházely krajem vojenské jednotky a vyžadovaly přípráže, potraviny, krmivo, úpravy cest a jiné služby.

V roce 1744 se pokusil o ovládnutí Čech pruský král Friedrich II. Pruská vojska pronikla do Prahy a postupovala dále na jih. Padl Tábor (24. září) i Bechyně a 30. září vstoupili Prusové do Budějovic. Týn padl 4. října. Vojáci obsadili široké okolí měst. Obyvatelstvo se k nim chovalo nepřátelsky. Prusové byli zprvu nuceni platit za maso až dvanáctinásobek dosa-
vadní ceny, za kořalku až sedminásobek ceny, než platili vojáci rakouské armády. Později přešli k drancování. Na odběr piva

násilím a bez náhrady si stěžovali krčmáři z Křenovic, Olešné, Dražiče i z dalších vesnic. V té době se také začaly šířit v kraji pohlavní choroby. Doprava po Vltavě byla za přítomnosti pruských jednotek v kraji silně narušena. Byl potopen i velký náklad bochníků chleba, vypravený na šesti lodích z Hluboké do Prahy. Pruská vojska konečně odešla z jižních Čech, když se z Bavorska přes Domažlice na Orlik a Tábor blížila armáda Karla Lotrinského.“

Tereziánský katastr

Tereziánský katastr byl pořízen za vlády císařovny Marie Terezie. Důvodem byly zájmy berní, tedy odvody daní. Pozemky byly sepsány do dvou katastrů, dominikálního (panské pozemky) a rustikálního (selské pozemky), jelikož pozemková daň, stanovená procentem hrubého výnosu, byla u pozemků rustikálních vyšší. Podkladem katastrů tereziánských byla příznání (fasse) vrchností samotných, a to fasse svobodného majetku panského, měst královských a svobodných, fasse důchodů duchovenstva patronátního i posléze poddaných na vesnicích, přiznáváné hospodářským úřadem vrchnosti. Katastr obsahoval řadu údajů o majetku, který podléhal dani. Vrchnostenské příznávací tabule uvádějí orná pole podle jakosti, louky s údaji o sklizni sena a otavy, vypočítány jsou pozemky dominikální, pronajaté poddaným dědičně nebo proti určitým povinnostem, sepsány jsou robotní povinnosti poddaných, vykázaný rybníky, mlýny podle počtu složení, pivovary atd.

Dne 12. května 1750 sepsal svoje „daňové příznání“ také František Norbert ze Schwartzwolffu. Tabule je uvedena slovním doprovodem, kde František Schwart-

zenwolff stvrzuje správnost přiznání touto předepsanou formulí: „*Pokudž by ale proti vši naději nakrátce neb nadlouze se vypuklo, že bych snad při tomto přiznání v jedné neb druhé rubrice upřímně nebyl pokračoval, nýbrž nětco zoumyslně byl zatajil neb z navedení a nedbanlivosti nevyjevil a skrze to oni vysoce slavní páni stavové k vyšetření commissionálnímu popuzeni a přimuceni býti by měli, tehdy zavazují se, a pokudž by slavná visitaci v jednom neb druhém víc nalézti měla, tuto pevně a silně se podrobují za jeden každý strych zatajeného vorného pole jedno sto zlatých rejnských, respectu jiných ukrácených rubrik ale dle jich vyměřeného užitku a uznání vysoce slavných pánův stavův víc neb míň a při tom také ještě způsobené visitatorní outraty netoliko z vlastního měšce jménem pokuty zaplatiti, alebrž i také pokutě křivopřísežnosti vším způsobem podroben býti.*“ Pole byla do tabule zapsána podle výnosu, tedy podle toho, kolikrát více se sklídí obilí, než se zaseje. Schwartzewolff zapsal všech 485 strychů³⁷ polí ve Veselíčku do nejhorsí kategorie, tedy s výnosem dvaapůlkrát vyšším, než je výsev. (V druhé kategorii byl výnos třikrát větší než výsev, až v šesté kategorii byl výnos pětkrát vyšší než výsev.) Na panském dvoře ve Zběšičkách přiznal 136 strychů polí opět s nejnižším výnosem a 3 strychy polí ladem. Ve Veselíčku bylo ještě 90 strychů pastvin, 9 strychů zahrad, dále louky, ze kterých se sklízí 60 vozů sena a 27 vozů otavy, 10 strychů porostlin (zarostlá pole), 55 kop kapří násady v rybnících a jeden pivovar s výstavem 102 sudů piva. V poslední tabuli jsou vyplněné robotní povinnosti poddaných. Sedláci měli stanovenou robotní povinnost 3 dny v týdnu s volským potahem, chalupníci 20 dnů

37 strych = 0,2877 ha

pěší roboty za rok a podruzi 10 dnů pěší roboty za rok. Zahradníka žádného Schwartzewolff nevykázal. V Křižanově bylo 8 sedláků, v Bilině 6 sedláků a ve Zběšičkách 3 sedláci. V Křižanově bylo 8 podruhů, v Bilině 5 chalupníků a jeden podruh, ve Veselíčku 8 chalupníků a ve Zběšičkách 2 chalupníci a 3 podruzi. Ve Zběšičkách byli i dva čtvrtníci s týdenní povinností 3 dny pěší roboty.

V rustikální (poddanské) části katastru, který byl sepsán už v roce 1724, je v Křižanově z celkové plochy 531 strychů vykázáno 428 strychů polí, v Bilině z 390 strychů 319 strychů polí a ve Zběšičkách z 328 strychů je 273 strychů polí. Ve Zběšičkách je vykázán svobodník, který má 64 strychů polí z celkové plochy 79 strychů. Ve všech vesnicích je půda většinou zařazena do kategorie „špatná“, asi čtvrtina polí má střední kvalitu a jen desetina polí je dobrých.

František Norbert Schwartzewolff panství v roce 1751 prodal, a tak konečnou výši daní z panství Veselíčko řešil nový majitel Antonín Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan. Hned dne 25. října 1752 navštívila Veselíčko revisitační komise, která rozhodla, že dvě pětiny panské půdy ve Veselíčku jsou dobré, dvě pětiny střední a jen jedna pětina špatná.

Za panství Veselíčko byl dani podrobený výnos³⁸ z pozemků 701 zlatých 10 krejcarů, z piva 536 zlatých 40 krejcarů, z činží 51 zlatých 60 krejcarů, z robot 92 zlatých 44 krejcarů, celkem 1.382 zlatých 34 krejcarů. Jen pro porovnání: Chlumčanští měli ve stejné době na dosavadním panství Hoštice dominikální výnos 333 zlatých

38 Exaequatorium dominicale – panské vyrovnání z roku 1757

56 krejcarů, Schwarzenberkové na svých panstvích téměř tisíckrát větší – 329.170 zlatých 27 krejcarů.

V majetkovém přiznání, které počátkem května 1750 sepsal Norbert František Wolff ze Schwarzenwolffu, se objevuje zajímavá zpráva o nedávném požáru panského dvora ve Veselíčku a špatném stavu lesů, patřících k panství: „*Poněvadž ale dvůr Veselíčský skrz dopuštění Boží zcela vyhořel, jest ten les pod 10 strychů, jakož i skrze ty časy k pivovaru a domácímu palivu tak vysekanej, že se nemůže nežli za porostliny počítati.*“

Desátky

Zachoval se záznam pro panství Veselíčko o platbě desátek bernartickému faráři z roku 1753. V soupisu jsou jak povinnosti peněžního platu, tak i odvodu naturálií. Peněžní platba bývala za statek 60 až 90 kop krejcarů a k tomu sedláci odváděli obilí. Každý statek 3 věrtele³⁹ žita, 3 věrtele pšenice, 3 věrtele ječmene a 3 věrtele ovsu. Součástí spisu je i seznam naturálních dávek pro kantora, většinou 12 snopů obilí z každého statku. V Bilině jsou zapsány statky: Vojtěch Kubeš na Aubrechtovym, Matěj Blecha, Jiřík Kubeš na Michalovym, Vít Hysek na Sherkovym, František Černý na Kolařovym, Jan Kubeš na Hyskovym půl lánu, František Stejskal půl lánu. V Křižanově jsou zapsáni: František Kaukol rychtář, Václav Bílek, Josef Hysek, Jan Dvořák na Vojtovym, Matěj Hysek na Tomšovym, Jakub Jarušek

Erb Chlumčanských.

na Kubynovym, Matěj Kutiš na Kutišovym, Kulaš Shoffr na Zaublovym. V záznamech obce Křižanov jsou u všech statků navíc platby za „železnou krávu“, vesměs 6 krejcarů. Desátky jsou zapsány pro sedm statků v Bilině a osm statků v Křižanově. Ve Veselíčku žádný rustikální statek nebyl a nebyly tedy předepsány ani žádné desátky. To neznamená, že by ostatní obyvatelé nic faráři neplatili. Platilo se za křtiny, svatby, pohřby, mše za jednotlivé osoby a při různých svátcích. Platilo se peněží i naturáliemi.

Chlumčanští

Dne 16. listopadu 1751 prodal Norbert Schwarzenwolff panství Veselíčko včetně polí, luk, lesů a rybníků, s krčmami ve Veselíčku, Křižanově, Bilině a Zběšičkách, s kostelními věcmi v domácí kapli na Veselíčku (*domácí kaple byla v prvním poschodí zámecké budovy*), i s právem pastvy v lesích a porostech ke vsi Okrouhlé a Líšnici patřících. Stanovená cena byla 30.500 zlatých (DZV 588, F15-16). (František Norbert Wolff ze Schwarzenwolffu zemřel podle matriky 15. 4. 1757 ve věku 82 let a pohřben byl v milevském klášteře.)

Novým majitelem panství Veselíčko se stal **Antonín Josef rytíř Chlumčanský z Přestavlku a Chlumčan**.

Starý vladýcký rod Chlumčanských z Přestavlku, jenž dal národu i církvi mnoho znamenitých mužů, pocházel z Přestavlku ve stříbrském okrese, tedy z Plzeňska. Jednalo se o velmi rozvětvenou rodinu, jejíž členové se dostali

³⁹ věrtel = 23,396 litru

na jih roku 1709, to když Antonín Chlumčanský koupil statek Růženou u Nadějkova. Se svojí manželkou Johanou Voršilou, rozenou Rozhoveskou z Krucenburka, měl 12 dětí (9 dcer a 3 syny).⁴⁰

Jedním ze synů byl právě nový majitel Veselíčka Antonín Josef. Roku 1742 se stal pánem na Hošticích a poté roku 1751 koupil Veselíčko. Nemáme sice z té doby mnoho zpráv, ale víme určitě, že ve Veselíčku byl za vlády Chlumčanských pivovar, lihovar, draslovna a dva mlýny.

Antonín Josef Chlumčanský (*1718) zemřel 23. září 1768 ve Veselíčku a byl posledním pohřbeným v bernartickém kostele. Se svojí ženou Josefou Obyteckou z Obytce měl sedm dětí, které se všechny dožily dospělého věku.

Syn Anton (* 1745) se stal knězem u bosých augustiniánů s převzatým jménem jako otec Štěpán (Stephan). Později byl polním kurátem a zemřel v Maďarsku při plnění povinností.

Dcera Cecílie, narozená v Hošticích v roce 1747, se 14. 12. 1773 v zámecké kapli ve Veselíčku provdala za Františka Jiřího hraběte (Franz Georg Grafen) von Wurmbrand.

Syn Josef vstoupil do řádu bosých augustiniánů, později byl farářem v Litoměřicích.

Syn Václav Leopold se narodil 15. listopadu 1749 v Hošticích, a když jeho otec o dva roky později koupil Veselíčko, prožil zde své dětství i mládí. Proto vždy na Veselíčko pama-toval. Studoval gymnázium v Německém Brodě, roku 1765

byl přijat do semináře sv. Václava v Praze, kde dosáhl hodnosti mistra svobodných umění. Roku 1771 se stal bakalářem (docentem) na pražské universitě a následujícího roku byl vysvěcen na kněze. Stal se kaplanem v Klášterci, poté roku 1777 farářem ve Skoroticích a o dva roky později děkanem v Děčíně. Téhož roku 1779 byl ustanoven kanovníkem, kazatelem u sv. Víta v Praze. Roku 1795 se stal světícím biskupem a následujícího roku generálním vikářem. Roku 1801 byl pak jmenován biskupem litoměřickým, kde na tento stolec nastoupil 30. června 1802. Dne 15. března 1815 se stal arcibiskupem pražským. Byl velkým dobrodincem chudiny, kostelů a škol, které zakládal. Roku 1817 také věnoval 8000 zlatých na založení Národního muzea. Uměl velmi dobře česky a všude byl znám jako český vlastenec. Zemřel v Praze dne 14. června 1830 a pochován byl v kapli Kinských u sv. Víta. Jím vymřel starý rod rytířů Chlumčanských. Kostelu ve Veselíčku (tehdy zámecké kapli) odkázal drahocenný kalich s příslušenstvím a drahá mešní roucha. Za své rodiče také zřídil nadaci při bernartickém kostele. Do Veselíčka často dojížděl k návštěvě svého bratra Jana Nepomuka a sestry Anny, provdané Bretfeldové.

Syn Adalbert (Vojtěch) se narodil roku 1751 v Hošticích. Po smrti otce Hoštice zdědil. Později je prodal svému bratru Václavu Leopoldovi, pozdějšímu pražskému arcibiskupovi. (Od roku 1799 byl majitelem Hoštic Jáchym Zádubský ze Šontálu.) Věnoval se vojenské službě, byl velitelem litoměřického batalionu a zemřel jako podplukovník. Nikdy se neoženil.

Dcera Marie Anna Ignazia se narodila 1. 8. 1753 ve Veselíčku. Provdala se 14. června 1772 za Josefa Bretfelda,

40 Bretfeld Clumčanský, František Josef: Umriss einer kurzer Geschichte des Leitmeritzer Bisthums im Königreiche Böhmen nebst genealogischen Dankswürdigkeiten über das Alter u. die Verdienste der böhmischer Familie Chlumčanský von Přestavlk. Wien 1811

pozdějšího svobodného pána z Kronenburgu a majitele Veselíčka.

Syn **Jan Nepomuk Chlumčanský** se narodil 28. 2. 1757 ve Veselíčku. Podle závěti svého otce toto panství zdědil. Také on se dal na vojenskou dráhu, a tak dne 8. května 1783 prodal Veselíčko za 31.860 zlatých 59 a $\frac{3}{4}$ krejcaru svému švagru Josefu Bretfeldovi. Jan Nepomuk sloužil jako poručík na štábu pěšího pluku a zemřel 22. 6. 1800 na zámku v Poděbradech na následky zranění z bitvy u Dorniku.⁴⁰

K dokreslení doby jednu poznámku. V letech 1770 až 1772 nastala katastrofální neúroda. Lidé umírali hladu. Na morovém hřbitově u sv. Rozárky mezi Bernarticemi a Borovanami bylo v té době údajně pohřbeno více než 700 obětí hladu a nemoci.

Roboty

Robotní povinnosti znovu upravil poslední robotní patent Marie Terezie z roku 1775. Ten rozdělil poddané do 11 robotních tříd podle majetku. Toto rozdělení se pak stalo základem pro berní zatížení poddaných: od podruhů, kteří nevlastnili půdu, neplatili tedy žádnou daň a měli konat robotu 13 dnů ročně, až po nejmovitější sedláky, kteří platili 42 zlatých 45 krejcarů roční kontribuce a týdně museli konat třídní robotu se čtyřmi kusy potažního dobytka a mimo to ještě pěší robotu jednou osobou tři dny v týdnu v době od 16. května do 28. září. Současně byla stanovena délka robotního pracovního dne: v zimě na 8 hodin, v létě na 12 hodin včetně přestávek na oběd a na cestu do práce a z práce. Reforma přinesla úlevu hlavně sedlákům.

Z robotního seznamu sepsaného roku 1777 pro Vese-

líčko je zřejmé, že v té době bylo ve vsi 13 chalupníků. Václav Šerhant na domě číslo 12 měl daňovou povinnost 1 zlatý a $\frac{1}{8}$ krejcaru a robotu 26 dní v roce. Stejně daňové a robotní povinnosti měli také ostatní: Václav Jaroš č. 11, Václav Jaroušek č. 9, František Jaroušek č. 15, Ignác Čejka č. 24, vdova Šerhantová č. 10, Josef Čejka č. 17, Jan Zika č. 23, Antonín Jaroušek č. 8, Matěj Liška č. 2, Vojtěch Cimburka č. 3, František Černý č. 8, Jan Zelenka č. 12. Ostatní obyvatelé Veselíčka byli podruzi a v robotním seznamu nejsou jmenovitě uváděni. Ti měli stanovenou robotu 13 dní v roce. Ve vsi Bilina bylo sedm sedláků: Martin Augusta č. 11, Václav Turek č. 5, Josef Kubín č. 6, Mates Jaroušek č. 7, Frantz Černý č. 9, Johan Jaroušek č. 10 a Frantz Stejskal č. 13. Bilinští sedláci měli stanovenou kontribuci (pozemková daň) 31 zlatých a 50 $\frac{1}{2}$ krejcarů ročně (Johan Jaroušek a Stejskal polovinu). Robotovat museli tři dny v týdnu potažem se dvěma voly. Předepsanu měli také ruční robotu dva dny v týdnu od svátku sv. Jana do sv. Václava. V Křižanově bylo 8 sedláků: Josef Wachuta č. 18, Adalbert Wachuta č. 14, Jan Černý č. 6, Anton Šerhand č. 13, Jakub Hýsek č. 4, Jakub Bílek č. 15, Josef Hýsek č. 3 a Martin Černý č. 5. Sedláci v Křižanově měli stanovenou kontribuci 31 zlatých 23 $\frac{3}{4}$ krejcaru. Potažní a ruční robotu měli stejnou jako ti bilinští. V Křižanově bylo 6 chalupníků: Jan Michal č. 2, Matěj Turek č. 17, Frantz Černý č. 16, Vít Kraupa č. 10 a Jan Hýsek č. 11. Ti měli stanovenou ruční robotu 13 dní za rok. Ve Zběšičkách byli 4 sedláci, 2 chalupníci a 4 domkáři.

Bretfeldové

Dalším majitelem Veselíčka se stal v roce 1783 **Josef František Antonín Bretfeld**, manžel Anny Marie

Chlumčanské, sestry Jana Nepomuka Chlumčanského, dosavadního majitele Veselíčka. Josef Bretfeld byl významným pražským občanem, velice úspěšným právníkem, strážcem korunovačních klenotů Českého království za rytířský stav⁴¹, konzistorním radou, kancléřem a pokladníkem pražské arcibiskupské konzistoře⁴², universitním profesorem, několikanásobným děkanem právnické fakulty a šestkrát zvoleným rektorem Karlo-Ferdinandovy university v Praze. Byl přisedicím akademického senátu na universitě, členem řady společností, vládních komisí a zednářské lože. Byl majitelem několika domů v Praze, mimo jiné i Bretfeldovského paláce na Malé Straně.

Josef František Antonín Bretfeld pocházel z Českého Krumlova. Rodina Bretfeldů se připomíná v Čechách již od 17. století, kdy dvorní falckrabí Šimon Brosius Horštejnský z Horštejna dne 20. března 1641 povýšil Michaela Praga, purkmistra a primátora v Českém Krumlově do stavu šlechtického s přídomkem z Pregsfeldu. Jeho syn Severin Johann Preg z Pregsfeldu obdržel listem daným ve Vídni dne 18. 3. 1696 říšský stav rytířský současně s novým přídomkem „z Bretfeld“, který pak rodina užívala. To byl děd Josefa Bretfelda. Rodiči Josefa Bretfelda byli Johan Georg Franz rytíř von Bretfeld z Českého Krumlova a Veronika von Herguet.

41 Úřad strážců českých korunovačních klenotů ustanovil na žádost stavů Leopold II. dne 25. července 1791. Strážci byli dva, jeden ze stavu panského, druhý ze stavu rytířského. Slib skládali zemskému prezidiu a nejvyšší purkrabí jim každému předal jeden ze dvou klíčů od Korunní komory katedrály sv. Víta. Jelikož byly klenoty uloženy na stejném místě jako Svatováclavský archiv zajišťovaný pěti zámky, došlo ke spojení všech držitelů klíčů. Tradice sedmi klíčů od českých korunovačních klenotů z té doby trvá dodnes.

42 Konzistoř – poradní sbor arcibiskupa v záležitostech církevních.

Anna Bretfeldová.

Je zřejmé, že Josef Bretfeld nevystačil s dědičným rytířským titulem a také jemu bylo dopřáno povýšení do šlechtického stavu. Císařovna Marie Terezie v nobilitační listině ze dne 18. 6. 1770 vyzdvihuje zásluhy Josefa Bretfelda, a píše, že po úspěšném ukončení studia filozofie, etiky, matematiky, historie a rétoriky vystudoval práva a byl

Josef Bretfeld.

promován na Doctorum Juris. Dále uvádí, že mimo jiné byl jmenován přísedícím akademického senátu na universitě v Praze a již dvakrát zvolen děkanem právnické fakulty. Povyšuje jej do šlechtického stavu s udělením čestného titulu šlechtic (Edler).

O dvacet tři let později dne 20. 1. 1793 v nobilitační listině císař František II. mimo jiné připomíná, že Marie Terezie vyzdvihla Josefa Bretfelda do šlechtického stavu, že je od roku 1763 jako zemský advokát přísedícím pražského akademického senátu, v roce 1764 pokladníkem konzistoře, pak radním, vicekancléřem a pak kancléřem arcibiskupské konzistoře. Povyšuje jej do rytířského stavu pro celou říši. Následně dne 9. 4. 1795 uděluje Josefovi z Bretfeldu inkolát⁴³ v rytířském stavu pro Čechy a ostatní spojené země.

V roce 1807 dosáhl Josef Bretfeld vrcholu, dostal se do panského stavu. Nobilitačním listem ze dne 27. 11. 1807 byl císařem Františkem I. jmenován svobodným pánem – s predikátem zu Cronenburg (Joseph Freiherr von Bretfeld zu Cronenburg). Ve jmenovací listině jsou opět vyzdviženy zásluhy Josefa Bretfelda a mimo jiné je připomenuto, že je rytíř řádu sv. Václava, kancléř arcibiskupské konzistoře, šestkrát děkan právnické fakulty, třikrát rektor university v Praze (později byl zvolen ještě třikrát). Přitom jsou vyjmenovány všechny jeho dosavadní nobilitace, včetně těch, které nezískal od císaře. V roce 1792 byl Karlem Theodorem, kurfiřtem Falcko-Bavorským, povýšen do říšského svobodného stavu.

V roce 1792 zřídil Bretfeld ve Veselíčku školu. Do toho roku totiž patřily obce Veselíčko, Bilina, Křižanov, Branice a Stehlovice ke školní obci bernartické. Prvním učitelem

⁴³ Inkolát zařazoval svého nositele mezi „zemskou šlechtu“ v zemích České koruny (kromě obojí Lužice) a v Rakousku a opravňoval mimo jiné k nabytí deskových statků, tj. významných nemovitostí. Teprve držitel takového statku byl oprávněn účastnit se zemských sněmů a ucházet se o zemské úřady.

ve Veselíčku byl Martin Parkos, učitelský mládenec z Bernartic a učební místnost byla na zámku. V roce 1804 se započalo se stavbou školy a v roce 1806 byla budova (čp. 5) s jednou učebnou a dvěma místnostmi pro učitele dostavěna. (*Dne 22. 12. 1897 koupili tuto budovu od Emila Nádherného Václav a Marie Suchanovi a zřídili zde poštu. Ta zde byla až do roku 1938, kdy postavila zdejší kampaňka vlastní novou budovu s poštovním úřadem. Později byla „na staré poště“ mateřská školka, dnes je budova v soukromém vlastnictví.*)

Byl to právě Josef Bretfeld, kdo přestavěl ve Veselíčku zámek a zřídil v něm kapli svaté Anny s hrobkou pro svoji rodinu. Kaple byla vysvěcena 13. června 1798. Zámek opatřil pěkným nábytkem a okrášlil jej sbírkou obrazů a podobizen svého příbuzenstva. U zámku i pod hrází rybníka založil anglický park. V roce 1801 nechal zámeckou kapli rozšířit a zpřístupnit prostým věřícím. Záhy se jí začalo říkat „kostel“ a od té doby sloužil „chrám Páně sv. Anny“ lidem z Veselíčka, Biliny, Křižanova, Braníc a Stehlovic. Už zmíněného roku 1801 se zde začaly konat bohoslužby, v roce 1804 se tady začalo křtít i oddávat a od roku 1806 byly odtud vypravovány i pohřby. S tím samozřejmě souviselo založení hřbitova při cestě do Jestřebic. (*Kapli nechal v roce 1852 Jan Nepomuk Nádherný odsvětit a přestavět k jiným účelům. Hrobka byla znovuobjevena po roce 1960, kdy se do ní probořil pásový traktor. Pamětníci potvrdili, že v ní byly čtyři rakve. Hrobka byla po této nehodě definitivně zlikvidována, zmizely i náhrobní kameny.*) Nejspíš již v roce 1804 nechal Josef Bretfeld stavět proti zámku i budovu fary. (*Fara, dům čp. 4, sloužila jako obydlí pro faráře až do postavení nové fary v roce 1889. Dne 7. ledna 1898 koupil starou faru od Emila*

Nádherného František Fuka a v roce 1912 přistavěl k budově krejčovskou dílnu s krámkem (dnes čp. 3). Na fasádu domu akademický malíř Josef Fuka namaloval dvě postavy v lidových krojích. Dnes je ovšem fasáda zcela renovovaná. V této budově bývala v letech 1930 až 1938 úřadovna kampaňky.)

Podle rozpisů uložených v archivu v Třeboni museli sedláci z Biliny, Křižanova a Zběšiček stavět a opravovat silnice mezi vesnicemi panství. V letech 1818 až 1820 měli sedláci z Biliny dovézt na silnici 2843 for hrubého kamene, Křižanovští 4173 a Zběšičtí 3079 for. Délka nově vyhotovených cest byla 673 sáhů⁴⁴.

Josef Bretfeld nechal roku 1814 od základu přestavět pivovar. V něm se ročně vařivalo na 2000 věder piva. (*Ještě v roce 1888 byl pivovar v provozu, později zde byla zřízena kovárna, chlév aj. Budova bývalého pivovaru stála až do roku 1938 před zámkem na břehu rybníka. O její zboření se postaral Otakar Přibyl, vlastník statku, který v roce 1939 přestavěl zámek a v jeho okolí zrekonstruoval park.*)

Na přelomu osmnáctého a devatenáctého století byli na samotách u Veselíčka tři pohodní. Dne 18. ledna 1794 prodal veselíčský vrchnostenský úřad Janu Kraslovi, pohodnému, kus panské půdy u Hájů za 12 zlatých a povolil mu vystavět na tomto místě chalupu se světnicí, kuchyní, komorou a chlévem. Jan Krasl je ve smlouvě uváděn jako činžovník (nebyl poddaný, ale musel mimo jiné 13 dní do roka pro vrchnost robotovat). Snad je zajímavé, že Jan Krasl podle této smlouvy nesměl na panství Veselíčko vykupovat ani jinak získávat mršiny, ani prodávat svoje

44 1 sáh = 1,896 m.

výrobky. „*Jinak by se musel okamžitě pakovat.*“ Pohodnictví ve Veselíčku měl pod smlouvou pravděpodobně Josef Hamer, který se do Veselíčka ke Kraslům přiznal. Jan Krasl měl za manželku Magdalenu (někde uváděná jako Mariana) Hamrovou, dceru Jiříka Hamra, a podle toho, že děti Hamrů i Kraslů se až do roku 1794 rodily v domě Veselíčko čp. 21, lze usuzovat, že oba pohodní byli švagři. (V Josefském katastru z roku 1785 je v domě Veselíčko čp. 21 Jiřík Krasl – jeho zakoupená chalupa.) Okolo roku 1800 se objevuje ve Veselíčku čp. 19 ještě jeden pohodný a to na Prachově. Přiznal se do rodiny Jana Hubáčka, vzal si jeho dceru Alžbětu. Jmenoval se Jan Jiřík Šlehower.

Připomeňme, že ani Bretfeldům se ve Veselíčku nevyhnula válka. V roce 1805 prošla přes Veselíčko a okolí francouzská armáda a doslova je vyjedla. O rok později to samé způsobila bavorská armáda.

První manželkou Josefa Bretfelda se stala 11. listopadu 1764 Teresia Waibel von Braitfeldt († 19. října 1771 ve věku 25 let). S ní měl dva syny, kteří se dožili dospělého věku.

Antonín Petr František svobodný pán z Bretfeldu na Kronenburgu (Anton Peter Franz Freiherr von Bretfeld zu Kronenburg) * 28. 4. 1768 (Krasnopolski uvádí * 28. 8. 1766), † 2. 10. 1830. Anton byl národohospodář. Jeho ženou byla Katharina Limberk von Lilienau.

Emanuel svobodný pán z Bretfeldu na Kronenburgu (Emmanuel Freiherr von Bretfeld zu Kronenburg) * 3. 2. 1771, † 7. 6. 1840. Dělal úspěšně vojenskou kariéru. Od roku 1833 byl polním podmaršálkem. Jeho ženou byla Marie Karolina hraběnka z Ahlefeldu.

Druhou manželkou Josefa Bretfelda se stala v Praze v kostele sv. Vojtěcha dne 14. června 1772 Marie Anna Chlumčanská z Přestavlk a Chlumčan (* 1. srpna 1753 ve Veselíčku, † 20. ledna 1819 v Praze). Z tohoto manželství se dožili dospělosti:

Teresia Antonia (* 22. 2. 1773, † 24. 5. 1833) se dne 18. dubna 1797 provdala za Prokopa hraběte Lažanského. Coby hraběnka Lažanská měla významné postavení u císařského dvora.

František Josef Tomáš svobodný pán z Bretfeldu Chlumčanský na Kronenburgu (Franz Joseph Thomas Freiherr von Bretfeld-Chlumčanský zu Kronenburg) * 28. srpna 1777 v Praze, † 23. 11. 1839 ve Vídni.

Antonia Teresia (* 27. 6. 1779, † 29. 1. 1829), zůstala svobodná. Dne 3. února 1829 byla pohřbena v rodinné hrobce ve Veselíčku.

V prvním manželství Josefa Bretfelda jeden syn a jedna dcera opustili svět předčasně. Brzy zemřela i dcera Anna Marie (* 20. 9. 1781, † 2. 3. 1802) z druhého manželství. Parte, které vystavili zarmoucení rodiče, uvádí, že její tělo bude dne 4. března převezeno do Veselíčka a 5. března v 10 hodin dopoledne se uskuteční zádušní mše v kostele svatého Mikuláše (v Bernarticích).

Dne 20. ledna 1819 zemřela manželka Josefa Bretfelda Anna a byla rovněž pochována ve zdejší rodinné hrobce v zámecké kapli. Josef Bretfeld brzy nato dne 16. prosince 1819 učinil poslední pořízení, ve kterém jmenoval dědicem panství Veselíčko syna z druhého manželství Františka Josefa. Touto poslední vůlí založil Josef Bretfeld

i mešní nadaci na sloužení mši za svou první manželku Teresii, za sebe a za svou druhou manželku Annu. Založil dále nadaci na udržování soch sv. Erazima a sv. Jana Nepomuckého na můstku a konečně i nadaci pro podporu hudebního vzdělání mládeže ve Veselíčku. Nadace sloužily svému účelu velmi dlouho. Několik příkladů: Ještě po 55 letech, dne 20. února 1875, požadoval dopisem učitel Jan Pehr vyplacení odměn z nadací s tím, že 19. prosince bylo zpíváno rekviem za svobodného pána z Bretfeldu a 20. ledna za jeho choť. Z hudební nadace odmítla v roce 1890 Lilly Nádherná zaplatit opravu varhan v kostele, protože peníze mají sloužit podpoře hudebníků a například 25. listopadu 1898 byly z hudební bretfeldovské nadace vyplaceny odměny hudebníkům při chrámu Páně ve Veselíčku. Podle farních záznamů byly nadační mše slouženy za obě manželky Josefa Bretfelda, tedy Teresii Waibel a Annu Chlumčanskou i za samotného Josefa Bretfelda až do roku 1948. Nadace spravovali po roce 1843 Nádherní a po roce 1902 Příbylové, jako majitelé statku. Nadace zmizely rokem 1948, ale ve své době splnily svůj účel. Na Bretfeldy se nemohlo zapomenout, vždyť šlo o peníze.

Josef Bretfeld zemřel 24. srpna 1820 ve věku 90 let. Parte vystavilo jeho pět dětí: Anton, Emmanuel, Teresia, Franz Joseph a Antonia.⁴⁵

Zemřelý byl pochován v rodinné hrobce ve Veselíčku. Hrobka byla v kapli v zadním křídle zámku vedle dnešního průchodu z nádvoří statku do parku a ještě Josef Kytka ve své knize Milevsko a jeho kraj (1940) popisuje náhrobní kameny Bretfeldů, umístěné ve zdi parku s těmito nápisy:

Ruhestätte der Freiherrl. v. Bretfeldschen Familie. – Jos. Freiherr Bretfeld von Kronenburg, Kronwächter des Königsreichs Böhmen u. Herr des Gutes Wesselicko u. Kleinbischitz, gest. am 24. Aug. 1820. – Anna Freyin Bretfeld von Kronenburg, geb. Ritterin Chlumczansky von Přestawlk u. Chlumczan, gest. am 20. Januar 1819. – Anna Freyin Bretfeld von Kronenburg, gest. am 2. März 1802. – Antonia Freyin Bretfeld von Kronenburg, gest. am 28. Januar 1829. (Hrobka – místo odpočinku svobodných pánů rodiny Bretfeldovy. Josef svobodný pán Bretfeld z Kronenburgu, strážce koruny Království českého a pán statku Veselíčko a Zběšičky, zemřel 24. srpna 1820. – Anna svobodná paní Bretfeldová z Kronenburgu, rozená rytířka Chlumčanská z Přestavlk a Chlumčan, zemřela 20. ledna 1819. – Anna svobodná paní Bretfeldová z Kronenburgu, zemřela 2. března 1802 – Antonie svobodná paní Bretfeldová z Kronenburgu, zemřela 28. ledna 1829).

Jako téměř každý úspěšný člověk byl i Josef Bretfeld okolím vnímán rozporuplně. Bretfelda líčí současníci jako světáka, donchuána, výtečného tanečníka, který se chtěl vyrovnat historické šlechtě, jak stylem života, tak i penězi. Potrpěl si na vzhled a snažil se co nejlépe reprezentovat podle pařížské a vídeňské módy. Krasnopolski píše, že měl velice těžké mládí a svého postavení se dopracoval nesmírnou houževnatostí a pílí, šel velice tvrdě za svými cíli. Když přišel v roce 1756 do Prahy na studia, bydlel v podnájmu v malostranském domě „zum Splavin“ náměstka starosty Johana Heinricha Neubera. V roce 1763 promoval a již 13. června 1765 koupil v otevřené dražbě dům „U zimy a léta“ v Praze na Malé Straně. Dům nechal později přestavět na honosné reprezentativní rodinné sídlo. (V roce 1823

45 Krasnopolski, Paul: Joseph von Bretfeld. Prag 1931.

Josefova dcera Terezie, hraběnka Lažanská, palác prodala. Dodnes si palác udržel název Bretfeldovský.) Dne 18. září 1766 dostal Bretfeld v Praze domovské právo. V roce 1770 koupil dva domy na Hradčanském náměstí a nadále svůj majetek rozšiřoval. V roce 1783 koupil od svého švagra Jana Nepomuka Chlumčanského z Přestavlk a Chlumčan panství Veselíčko. Když zemřel, byl jeho majetek ohodnocen na 312.000 zlatých. Je nepochybné, že velice pomohl rozvoji Veselíčka zřízením školy, veřejné zámecké kaple a přivedením dalších obyvatel do vesnice. Investoval do zámku, parku, pivovaru, nechal postavit školu, faru aj.

V Praze byl velice váženou osobností a všichni si považovali za čest, pokud je pozval na svůj ples. Plesy se konaly v plesové sezoně každý čtvrtek, vstupné bylo jeden zlatý. Josef Bretfeld byl prý velice příjemný hostitel. Bály byly natolik slavné, že tanci valz, který se tančil ve velice rychlém rytmu, se začalo říkat valz „à la Bretfeld“. Možná to byl už náš valčík. Neméně okázalé byly slavnosti inaugurace do funkce rektora na universitě. Na druhé straně musíme přiznat, že u řady lidí oblíben nebyl. Josef Jungmann jej dokonce nazval v soukromém dopise „psem“, pro jeho zarputilý odpor k češtině. To bylo v době, kdy bylo používání češtiny na vzestupu. Přitom Bretfeldův švagr Václav Leopold Chlumčanský, arcibiskup pražský, češtinu používal a její používání podporoval. Dokonce platil Josefovi Jungmannovi po několik let zvláštního písaře, aby mohl dokončit „Slovník český“. Také Bretfeldova dcera Terezie, která se přivdala do rodiny Lažanských, se ocitla v prostředí podporujícím češtinu. Tato rodina je uváděna mezi nejvýznamnějšími příznivci a mecenáši užívání českého

jazyka. Sám Bretfeld pravděpodobně česky uměl. Zápisy v gruntovních knihách panství Veselíčko jsou mnohdy v češtině. Jeho vlastnoruční poznámky k nim jsou ale psané německy. Musel to být zvláštní vztah mezi švagry, když se ke konci života sešli Chlumčanský arcibiskup a Bretfeld jako kancléř konzistoře, tedy poradního orgánu arcibiskupa. Stejně tvrdě jako proti češtině se Bretfeld stavěl proti josefínským reformám v právním řádu, i tady byl označován za konzervativce.

Panství Veselíčko, ohodnocené na 90.000 zlatých, zdědil po smrti Josefa jeho syn z druhého manželství **František Josef Tomáš svobodný pán z Bretfeldu na Kronenburgu**. Ten studoval v Praze práva, pak se odebral do Vídně, kde se stal později státním radou. Byl profesorem na pražské universitě, ale především na universitě vídeňské, kde byl řadu let děkanem filozofické fakulty a jedno volební období i rektorem univerzity. Byl c. k. komořím, komendátorem rytířů Maltéžského řádu a byl rytířem i dalších řádů. Byl členem rady společností vědeckých, kulturních i hospodářských. Je zřejmé, že členství v těchto společnostech téměř sbíral. V roce 1836 sepsal knihu: *Chronologisches Taschenbuch für Freunde der Münz, Geschlechts, Wappen, Siegel und überhaupt der Geschichtsurkunde*. (Chronologická kapesní kniha pro přátele mincí, rodů, erbů, pečetidel a vůbec historických listin). Zde se jako autor zapsal následovně: *„Zpracováno od Františka Josefa svobodného pána z Bretfeldu Chlumčanského na Kronenburgu, doktora svobodných umění a filosofie na C. k. Vídeňské a Karlo-Ferdinandově universitě v Praze, c. k. apoštolského majestátu komorníka, skutečného rady státní kanceláře, korespondujícího a čestného člena*

Královské archeologické společnosti Velké Británie v Londýně, Královské české ekonomicko-vlastenecké společnosti, potom Národního musea v Praze, C. k. Společnosti pro polní hospodářství přírodní a půdní nauky v Markrabství moravském a Vévodství slezském v Brně, C. k. Zemědělské společnosti ve Vídni, C. k. Akademie spojených tvůrčích umění a více učených společností, emeritního (zasloužilého) děkana Filosofické fakulty Vídeňské university a jejího bývalého rektora.“

Podpis Františka Bretfelda Chlumčanského.

Proslavil se jako dějepisec – archeolog. Po celý život sbíral historické prameny, mince, rodové pečeti, obrazy a jiné pamětihodnosti. Kupoval věci ze zrušených klášterů a jeho velké sbírky obsahovaly dokonce i skvostné předměty ze sbírek císaře Rudolfa II., originály maleb od Dürera, Holbeina, Škréty, Kupeckého, Cranacha, Rembrandta. Vlastnil také spis zemských sněmů českých, na jehož základě sepsal knihu: „Historische Darstellung sämtlicher von den ältesten Zeiten bis zum J. 1627 abgehaltenen böhmische Landtage“. (Dějepisné vypsání všech od dob nejstarších až do r. 1627 konaných českých zemských sněmů.) Dále napsal: „Umriss einer kurzer Geschichte des Leitmeritzer Bisthums im Königreiche Böhmen nebst genealogischen Dankswürdigkeiten über das Alter u. die Verdienste der

böhmischer Familie Chlumčanský von Přestavlk.“ – Wien 1811. (Krátký náčrtek historie Litoměřického biskupství v Království českém s genealogickými památkami, upomínajícími na stáří a zásluhy českého rodu Chlumčanských z Přestavlk.) Z jeho pera pochází i další pozoruhodné dílko: „Galerie der märkwürdigen Erfinder alter und neuerer Zeiten in alphabetischer Ordnung.“ – Wien 1810. (Galerie znamenitých vynálezců staré i nynější doby v abecedním pořádku.) František Josef je dnes díky svému literárnímu dílu známější než jeho otec.

Vojtěch Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan, strýc Františka Josefa Bretfelda, jej ve své závěti jmenoval univerzálním dědicem majetku, ale i adoptivním synem a dědicem jména včetně erbu rodu Chlumčanských z Přestavlk a Chlumčan. Učinil to ve snaze udržet rodové jméno, ale František Josef jej v tomto směru zklamal, protože neměl legitimní potomky. Po smrti svého strýce v roce 1833 používal přídomek svobodný pán z Bretfeldu-Chlumčanský na Kronenburgu.

František Josef nechal ve Zběšičkách vystavět roku 1822 lovecký zámek. Zde na Veselíčku upravil velkým nákladem hospodářská stavení a v letech 1824–25 vystavěl lihovar na pozemku před mlýnem. (Na jiném místě stávala vinopalna už dříve, ale byla před rokem 1825 zbořena.) V té době byla na panství vápenka a cihelna. Dne 24. srpna 1830 koupil od Jana Nádherného, majitele jistebnického panství, statek Svatkovice za 17.571 zlatých. V letech 1831–32 tam pak vystavěl hospodářské stavení a myslivnu.

Bretfeldové podporovali osídlování Veselíčka, především českými řemeslníky, ale i židy. Židé stavěli domky

pospolu uprostřed vesnice, se štítem useknutým nahoře. Později, když byla dána svoboda k přesídlení, většina jich koncem 19. století odešla do měst. Podle Josefínského katastru bylo v roce 1785, tedy v době kdy Bretfeldové přebírali panství, ve Veselíčku 23 domů a v Bilině 13 domů. V roce 1840 bylo ve Veselíčku již 72 domů a v Bilině 19 domů. Židům poskytl Josef Bretfeld v roce 1793 ve Zběšičkách pozemek, na kterém vybudovali svůj hřbitov.

V létě pobýval František Josef ve Veselíčku a obveseloval sebe i poddané různými radovánkami. V zámku hrávala denně hudba, po rybníku projížděly pěkně malované lodě s veselé zpívající mládeží. Baval se i tím, že dětem rozhazoval peníze „na dračku“.

Dne 28. února 1838 byla na majetek Františka Josefa v Čechách vyhlášena kuratela. Kurátory byli: jeho synovec Prokop hrabě Lažanský a Josef Kreil, místopředseda rada v Praze. V soupisu majetku jsou pouze dvě nemovitosti, a to statek Veselíčko, ohodnocený částkou 36.000 zlatých, a dvůr Svatkovice, ohodnocený na 14.541 zlatých. Včetně movitého majetku jsou aktiva spočítána na 56.336 zlatých. V soupise jsou proti tomu sepsány i dluhy ve výši 9.292 zlatých. Je zřejmé, že se na sklonku života František Josef o svůj majetek příliš nestaral.

František Josef Bretfeld zemřel ve Vídni 23. listopadu 1839. V závěti ustanovil za dědice děti svých starších bratrů: Emanuela, Antonína a Josefínu z Bretfeldů, jimž byli za poručníky do jejich zletilosti ustanoveni Prokop hrabě Lažanský a Václav rytíř Bohuš. Dědicové sídlili ve Vídni a zdejší panství jim spravoval hospodářský rada Josef Kreil až do 31. května 1843, kdy byl statek prodán.

Nádherní

Panství Veselíčko koupil ve veřejné licitaci dne 31. května 1843 za 95.000 zlatých **Jan Nepomuk šlechtic Nádherný**. Ten se narodil 10. března 1772 v Bohutíně u Příbrami jako syn mlynáře. Stal se hutnickým úředníkem na Heřmani čili v Johance na panství Kamenice nad Lipou, a toto zboží 15. října 1799 od svobodného pána Ubelli ze

Jan Nepomuk Nádherný.

Siegbergu za 360.000 zlatých koupil. Vybuďoval zde železářnu s vysokými pecemi, kovárnami a hamry. V roce 1805 prodal Kamenici za dvojnásobnou cenu 713.000 zlatých a koupil Chotoviny. Již v roce 1799 byl pražským občanem a majitelem železářského obchodu. Byl provozovatelem železáren ve Žďáru nad Sázavou a hutí v Zavěšíně. Peníze vydělané železářským podnikáním investoval do pozemků a během dalších let se vypracoval v jednoho z nejbohatších statkářů v Čechách. Od knížete Lobkowice přikoupil roku 1829 i jistebnické panství se Svatkovicemi. Později zakoupil i panství Adršpach (zámek) a pak statky Přehořov, Brandlín, Jeničkovu Lhotu a další. V letech 1806 až 1830 vydal za nákup velkostatků 1.233.749 zlatých. Značné prostředky investoval, dnes bychom řekli, do sociálních programů. Správa jeho statků byla příkladná nevšedním sepětím smyslu pro moderní hospodářské metody s výkonem školského a farního patronátu, s chudinskou a zdravotní péčí a posléze i s výstavbou komunikací. V Chotovinách a Chvalči nechal postavit školy, mnoho škol dotoval penězi. Za napoleonských válek podporoval válečné invalidy a sirotky po padlých vojácích. V době cholery epidemie ve třicátých letech 19. století poskytl nemalé peníze zdravotnímu fondu a na svých panstvích vydržoval lékaře, který zdarma léčil jeho poddané. Podporoval všechny pražské dobročinné ústavy, podporoval činnost Národního muzea aj. Císařem a králem Ferdinandem V. byl dne 15. 8. 1838 povýšen do šlechtického stavu. Po zaplacení taxy (poplatku za povýšení) byl listinou ze dne 30. listopadu jmenován šlechticem a byl mu udělen erb, který si zvolil. Povýšení se mu dostalo: „pro vzorný pořádek, který všude na svých statcích zaváděl, jsa hospodářem vzdělaným a důvtipným“.

Spravoval své statky až do vysokého věku. Zemřel v Praze 7. března 1860, pochován je v rodinné hrobce v Chotovinách.⁴⁶ V jistebnické kronice je zapsáno: „*Tento úctyhodný pán je zvěčněn v Chotovinách, kde v kostele napravo před zdi stojí kamenná rakev s podobou zemřelé manželky jeho Antonie, před níž klečí socha, věrné podoby šlechtice Jana Nádherného, v smutku bolestném pohříženého.*“ Dnes je tento náhrobek v hrobce Nádherných přistavěné ke kostelu v Chotovinách.

Jan Nepomuk Nádherný byl cele proniknut myšlenkou pomocí promyšleného hospodaření vytěžit co nejvíce ze svých statků. Podle toho postupoval i ve Veselíčku. Divoké aleje dal vysekat a nahradit stromy ovocnými. Anglický park pod hrází rybníka zrušil a přeměnil v zelinářskou zahradu, podobně i kus parku na straně k Braniciům přeměnil v zelinářskou zahradu a štěpnici. Ve Zběšičkách lovecký zámek přestavěl na sýpku. Nepřekvapí tedy ani zcela přesné účetnictví – náklady a výnosy každého pole, rybníka, lesa, zahrad, chovu dobytka aj. Stejně tak existuje zcela přesná evidence nákladů a výnosů pivovaru a lihovaru a evidence zásob krmení na zimu na jednotlivých statcích, kterou museli vést jeho podřízení. Z účetních dokladů můžeme též vyčíst místní názvy jednotlivých polí ve Veselíčku: „Za chalupama, Na mazném, Za kostelem, Za špejcharem, Za špejcharem k rybníku, Za špejcharem k fořtovně, U bývalé cihelny, U háje za zahradou, Za stodolou na vratkých, U pohodnice, U Plavánkova, Mezi lukama, Za ovčínem“.

Nelze se tedy divit, že když se měl stavět farní kostel ve Veselíčku, zřekl se Jan Nádherný patronátního práva

46 Županič, Jan: *Nová šlechta rakouského císařství*. Praha 2006.

a omluvil se, že jeho prostředky na stavbu nestačí. Ještě v roce 1847 píše správce Cink z Chotovin (v Chotovinách bylo sídlo Nádherných a ve Veselíčku byl jen hospodářský dvůr), že stavba kostela a hřbitova ve Veselíčku je věcí krajského úřadu. A tak nakonec musela převzít patronát nad stavbou kostela náboženská matice.

Na stavbu kostela významně přispěli věřící z Veselíčka i přifařených obcí a na seznamu přispěvatelů ve Veselíčku jsou i židé. Základy kostela byly položeny roku 1848 a v říjnu 1849 byly dostavěny zdi chrámu. V následujícím roce došlo k dokončení klenutí kostela a vyrostla i věž. V roce 1851 se stavební práce chýlily k závěru a kostel byl provizorně v neděli 19. října 1851 vysvěcen, aby v něm mohly být konány bohoslužby. Následovalo zařizování kostela (lavice, oltáře, kazatelna) a na věž bylo zavěšeno 5 zvonů (Spasitel Ježíš Kristus, P. Maria, sv. Anna, sv. Jan Nepomucký a sv. Florián). Slavnost konsekrace kostela sv. Anny proběhla ve dnech 9. až 11. září 1854 za účasti Jana Valeriána Jirsíka, biskupa českobudějovického, mnoha světských i církevních představitelů a velkého počtu věřících. V souvislosti s tím udělil papež Pius IX. této farnosti 40denní odpustky. V roce 1857 byla poté místní lokálie prohlášena za faru. Ve farnosti žilo tehdy více jak 1500 katolíků.⁴⁷

Za zmínku stojí i zahájení stavby silnice Bechyně – Milevsko v roce 1851. (Stavba silnice Písek – Tábor byla zahájena již v roce 1837 a celá zprovozněna po dostavbě řetězového mostu na Podolsku v roce 1848.)

⁴⁷ Veselíčko a okolí z farní kroniky – vydáno k 150. výročí posvěcení kostela sv. Anny. 2004.

Konec panství

Zrušením poddanství a roboty a vznikem samostatných obcí na základě zákonů z let 1848 a 1849 zanikla všechna panství, a tedy i panství Veselíčko. V přeneseném slova smyslu se pak pojem panství používal i později pro zámek a jeho hospodářství, tedy pro statky, pivovar, lihovar, mlýny aj.

Statek Veselíčko po roce 1850

Jan Nepomuk Nádherný měl s manželkou Antoníí, rozenou Johnovou z Mostu (* 18. 8. 1774, † 7. 6. 1816 ve Vidni, svatba 18. 10. 1795), tři děti. Syn Ludvík Karel (* 14. 11. 1800) se 27. 9. 1837 oženil se Sidonií, šlechtičnou Korbovou z Weidenheimu. Dcera Anna, (* 1803) se provdala za plukovníka ruské carské armády a bývalého rytmistra c. k. jezdeckého pluku Klenau Antona Elsenwagera. Osudy dcery Terezie (* 28. 9. 1805) neznáme. Druhé manželství Jana Nepomuka s Kateřinou Handwerkovou (svatba 8. 5. 1834) bylo bezdětné.

Ludvík Karel Nádherný dostal při příležitosti svatby od otce panství Adršpach, úspěšně zde podnikal a v roce 1845 tu založil první přadlářskou školu. V roce 1849 mu otec svěřil Chotoviny a sám se přestěhoval do Jistebnice. (Adršpach dostala Anna s manželem Antonem Elsenwagerem.) V roce 1860 zdědil Ludvík po otci panství jistebnické, chotovinské a Veselíčko. Dne 8. září 1865 byl povýšen do stavu rytířského s příjímím z Borutína. Zemřel v Praze dne 5. května 1868. Měl celkem 6 dětí. Synu Janovi odkázal Chotoviny, Otmarovi Jistebnici a Emilovi Veselíčko. Syn Konstantin padl v roce 1866 v prusko-rakouské

válce v bitvě u České Skalice. Syn Karel Ludvík dostal peníze a koupil Vrchotovy Janovice. Dcera Viktorie se provdala za knížete Konstantina Cantacuzene.

Od roku 1868 byl tedy **Emil Ludvík rytíř Nádherný z Borutína** (* 16. 12. 1841 v Praze) dalším majitelem statku Veselíčko.⁴⁸ Všichni Emilovi bratři byli úspěšní, rozšiřovali svoje majetky a byli povyšováni do panského stavu. Jan koupil v roce 1877 Měšice u Tábora a v roce 1882 byl nobilitován na svobodného pána. Otomar koupil statek Vlášeni, postavil v Jistebnici nové honosné sídlo a v roce 1898 byl i on nobilitován na svobodného pána. Od stejného roku, tedy 1898, byla svobodnou paní také vdova po Karlovi, Amálie Nádherná. Všichni, včetně jejich potomků, měli tedy právo na titul baron.

Ještě dnes kdekdo říká, že ve Veselíčku žil baron Nádherný, ale Emil byl po svém otci jen rytíř. Určitě mu nebylo jedno, že bratři Jan a Otomar jsou barony a baronkou byla jmenována i vdova po třetím bratru Karlovi. Nechal se tedy také oslovovat: „Pane barone!“

Emil byl špatný hospodář, pravý opak svého děda. Brzo přivedl svoje majetky do dluhů. V letech 1874 až 1880 pronajal svoje panství bratru Karlovi, poté řídil panství sám a pronajímal jen jednotlivé části. Roku 1885 prodal statek Zběšičky Antonínu Maškovi z Milevska.

V soupisu statků v Království českém z roku 1894 jsou Emilovy majetky zapsány následovně:

Veselíčko celkem 247,33 hektarů, knihovní vklad z roku

1868: zl. 130.000. Zběšičky celkem 123,11 ha, knihovní vklad z roku 1889: zl. 75.000. Majitel statku Antonín Mašek. Svatkovice celkem 153,18 hektarů, vklad z roku 1888: zl. 60.000.⁴⁹

Emil se domníval, že svatbou si pomůže od značných dluhů a skutečně získal movitou nevěstu. Roku 1886 se oženil s Lilly – Elisabeth (* 12. 2. 1864 v Mnichově, † 17. 5. 1912), dcerou Jiřího šlechtice z Hauszerů, generálního jednatele rakousko-uherského Lloydů ve Vídni a jeho manželky Alžběty, rozené baronky z Morpurgo v Terstu. Lilly brzo zjistila, že dávat jen tak peníze do manželova hospodaření by k ničemu nevedlo, a tak je statek Svatkovice ke dni 15. července 1889 zapsán na její jméno.

Překotný byl sled událostí pro rodinu Nádherných v roce 1887, kdy zemřeli nejbližší příbuzní Lilly Nádherné. Zemřel bratr Jiří Hauszer, matka Elisabeth Hauszer a při porodu 21. srpna 1887 také sotva narozená dcera Marie. V roce 1892 dokončili Nádherní stavbu rodinné hrobky v zámeckém parku a zemřelí tam byli pohřbeni. Když dne 27. dubna 1902 zemřel Emil Nádherný ve Vídni na zápal plic, byla sem jeho mrtvola odvezena a uložena do hrobky, ale už 3. listopadu téhož roku byla rakev převezena k pohřbení do Jistebnice do tamní hrobky Nádherných. V hrobce ve Veselíčku byl 30. listopadu 1907 ještě pohřben otec Lilly Nádherné Jiří z Hauszerů, jenž zemřel v Göggingenu v Bavorsku ve věku 80 let.

Dne 5. října 1897 nenadále zemřel ve věku 54 let správce statku Jiří Konrády. To bylo v době, kdy byl statek

48 V zemských deskách vložka č. 1520 byl zapsán Emil Nádherný jako vlastník velkostatku Veselíčko až 26. března 1870.

49 Titl J.: SCHEMATISMUS VELKOSTATKŮ V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM. Žižkov 1894.

Název firmy Příbylových v roce 1925.

značně zadlužen. Ve výpisu z desek zemských o majetkovém stavu statku Veselíčko se konstatuje, že do 30. června 1897 vážne na něm 110.624 zlatých 61 krejcarů hypotekárních dluhů do října zvýšených o dalších 10.000 zlatých. Výsledkem tohoto hospodaření i rozmíšek v manželství bylo, že statek v následujícím roce od svého manžela koupila za 100.000 zlatých Lilly Nádherná a Emil zůstal bez majetků. Statek měl v té době v pronájmu Bohumil Příbyl, což ve svém důsledku vedlo k další změně majitele. Statky Veselíčko a Svatkovice koupil podle smlouvy podepsané 3. února 1902 ve Vídni a 10. února 1902 v Krčíně od Lilly Nádherné za 400.000 korun jeho otec **Ferdinand Příbyl**, továrník v Krčíně (původně společně s Janem Horákem, od 7. března 1906 byl pak Ferdinanda Příbyla přepsán majetek celý). Ferdinand koupil statek zcela jistě s úmyslem, že jej přenechá synu Bohumilovi. Ten se totiž mýnil ve Veselíčku usadit natrvalo. Oženil se s Marií Suchanovou, dcerou místního poštmistra, ale hospodaření na statku se mu natolik nedařilo, že otec statek pronajal v letech 1914 až 1938 Aloisi Grieswaldovi, bývalému hospodářskému správci z Milevska. Od 12. ledna 1927 jsou jako majitelé statku uváděni další synové Ferdinanda Příbyla, Otakar a Ferdinand mladší.

Příbylové dali po roce 1939 zámek značným nákladem opravit. Nechali postavit mezi oběma křídly zámku věž, která nahradila zchátralou zimní zahradu, nechali zbořit budovu kovárny (bývalý pivovar) a rozšířit park až ke břehu rybníka. Park byl nově upraven, před zámkem byly vysazeny záhony růží a v celém parku vypískovány cesty.

Od 9. července 1940 byl majetek ve vylučném vlastnictví Otakara Příbyla (tehdy už majitele textilky v Krčíně). Dle výměru ONV v Milevsku z 5. března 1948 se na jeho majetku zřizuje národní správa. Podle rozhodnutí finanč-

Otakar Příbyl. Fotografii zapůjčila Marie Švejdová.

ního odboru ONV ze dne 25. března 1964 je v pozemkové knize zapsán jako majitel Československý stát – Školní statek zemědělské školy mistrovské ve Veselíčku.

Samostatné obce

Po roce 1848 byla v Rakousku dovršena likvidace středověkého feudálního systému. Dne 7. září 1848 schválilo plénum ústavodárného říšského sněmu zákon o zrušení poddanství a robotních břemen a císař jej podepsal 9. září 1848. Dne 17. března 1849 byl vydán prozatímní obecní zákon o zřízení místních, okresních a krajských obcí. Obec byla prohlášena za základ státu. Bývalá patrimoniální (vrchnostenská) správa byla nahrazena okresním hejtmanstvím. Důležitou změnou byl také vztah hospodářů k rustikální půdě. Po roce 1848 se hospodáři stali vlastníky této půdy.

Do roku 1850 bylo Veselíčko, Bilina, Křižanov, Zběšičky a Svatkovice součástí panství Veselíčko. Po roce 1850, kdy obce získaly samostatnost a byly řízeny vlastní samosprávou, se stalo Veselíčko samostatnou obcí a Bilina vytvořila společnou obec s Křižanovem. *(Teprve v roce 1890 se Bilina osamostatnila a její samostatnost trvala do roku 1960, kdy byla spojena s Veselíčkem.)*